

7. заседание

Четвъртък, 30 юний 1927 година.

(Отворено отъ подпредседателя д-ръ Б. Вазовъ, въ 16 ч.)

Председателстващъ д-ръ Б. Вазовъ: (Звъни) Отварямъ заседанието. (Отъ заседанието сж отсъствуваха следните народни представители: Мито Аврамчовъ, Николай Алексиевъ, Димитър Дрънски, д-ръ Димо Желъвовъ, Панайотъ Тинчевъ Калчевъ, Левъ Кацковъ, Еню Колевъ, д-ръ Кънчо Милановъ, Иванъ Михайловъ, Янаки Молловъ, Радко Начевъ, Александъръ Неновъ, Георги Нешковъ, Стоянъ Никифоровъ, Георги Петровъ Панайотовъ, Христо Рашковъ, Григоръ Реджовъ, Стефанъ Рязковъ, Николай Савовъ, Пандо Сидовъ и Стефанъ Стефановъ).

Разрешенъ е отпущъ на следните народни представители:

На г. Еню Колевъ — 1 день;

На г. Панайотъ Тинчевъ Калчевъ — 2 дни и

На г. Стефанъ Бояджиевъ — 1 день.

Пристъпваме къмъ първата точка отъ дневния редъ — трето четене законопроекта за горската стража.

Моля г. секретаря да го прочете.

Секретаръ В. Даскаловъ (д. сг): (Прочита изцѣло законопроекта, безъ измѣнение)

Председателстващъ д-ръ Б. Вазовъ: Които приематъ на трето четене законопроекта за горската стража, моля, да вдигнатъ ръка. Болшинство, Събранието приема. (Вж. прил. Т. II, № 1).

Пристъпваме къмъ втората точка отъ дневния редъ — продължение разискванията по отговора на тронното слово.

Има думата народниятъ представитель г. Янко Сакжзовъ.

Я. Сакжзовъ (с. д): (Отъ трибуната) Г. г. народни представители! Начинътъ, по който се отвориха тази сесия дебатитъ по отговора на тронното слово, ми прави отрядно впечатление. Отъ дълги години ние сме били петимни по голѣмитъ дебати по отговора на тронното слово да чуемъ едно нововъведение, било отъ страна на правителството, било отъ страна на болшинството, за да посочатъ предъ Народното събрание — понеже тѣ сж водителитъ, ръководителитъ на това Събрание — главните точки, главните линии, по които ще има да се водятъ тия дебати. Тази година г. Бръшляновъ и г. Мишайковъ отъ страна на болшинството направиха едно отрядно изключение. Единиятъ — политикъ, който е миналъ известна теоритическа школа, другиятъ — политикъ, който се е предалъ на научни издирвания, и двамата — безъ да си правимъ единъ на другъ комплиментъ — компетентни въ своята областъ.

Г. Бръшляновъ се спрѣ върху състава на Народното събрание. Той ни каза, че ако въ миналото Народно събрание народното представителство бѣ приело предлагания отъ него и отъ мнозина отъ тогавашното мнозинство корективъ на избирателната система, съставътъ на Народното събрание би билъ по-другъ и въпросътъ за произвеждането на изборитъ не би билъ така остъръ, какъвто стана въ действителностъ. Това забелѣзване, тази бележка на г. Бръшляновъ ми дава право да мисля, че въ срѣдата на известна частъ отъ новото народно представителство е станала промѣна въ оценката на начинитъ, по които ние създаваме нашитъ народни представителства.

Законътъ, по който ставатъ изборитъ, дава известни резултати; начинитъ, по които се извършватъ изборитъ, могатъ да усилятъ тия резултати, а могатъ и да имъ попрѣчатъ. Не би имало нужда да се извършватъ толкова остри въ време на изборитъ кампании, ако ние изработимъ единъ другъ законъ за създаване на народно пред-

ставителство, ако приемѣхме дори коректива, предлаганъ отъ г. Цоню Бръшляновъ. Тогава чувствително биха били измѣнени и начинитъ на борбитъ и резултатитъ.

Г. Мишайковъ, върнѣнъ на себе си, на кариерата си, която не е политика, а е наука, изложи предъ насъ причинитъ, които сж създали това ожесточение въ време на изборитъ, и се постара да посочи предъ насъ, че една промѣна въ бъдеще би била възможна, ако ние вземемъ въ внимание цѣлото състояние стопанско, политическо и психологическо на нашето население.

Дветѣ тези, които поддържатъ двамата оратори, дветѣ предварителни бележки, които тѣ направиха въ речитъ си, сж достатъчни за мене да ги туря като начало на ония разисквания, които нашата група ще иска да внесе по отговора на тронното слово.

Още една бележка. На другия день подиръ откриването на Народното събрание четохъ въ единъ вестникъ, че голѣма частъ, значителна частъ отъ новото народно представителство, числящо се къмъ мнозинството, не смѣтало да бѣде така подчиняващо се, както е било предишното, че то смѣтало да вземе инициатива и да поиска да се внесе единъ новъ повече примирителенъ тонъ въ разискванията, въ работитъ на Парламента и въ отношенията къмъ общественитъ групи, които така или иначе не сж вземали пълно участие въ нашия политически животъ. Не зная откъде е дошла тази бележка, но и тя, по моето разбиране, допринася твърде много, за да усили онова настроение, което г. Бръшляновъ и г. Мишайковъ внесоха тукъ при началото на дебатитъ.

Г. г. народни представители! На насъ, представителитъ на българския народъ, избрани така или иначе, се пада при началото на единъ законодателенъ периодъ голѣмата задача да погледнемъ съ живи очи действителността, въ срѣдата на която живѣемъ, отъ която излизаме и която ще искаме да измѣнимъ. Тази действителностъ се рисува за едни по единъ начинъ, за други — по други начинъ. За г. Мишайковъ тя се рисува малко академически и ще бѣде много неинтересно, ако ние го последваме въ този пътъ. Но ние, политикитъ, не можемъ да се откажемъ отъ едно по-дълбоко проникване въ нашата действителностъ, не можемъ да не държимъ смѣтка за онова, което става въ низинитъ на живота, както се изразяваха тукъ нѣкои отъ ораторитъ, и, следователно, на насъ се налага, макаръ и въ кратце, да обърнемъ внимание на тази действителностъ.

Г. г. народни представители! Г. Мишайковъ въ отбелѣзането недѣжитъ въ нашата страна спомена, че единъ недѣжъ, който допринесълъ твърде много за хаоса на идеитъ и чувствата, за безпѣтицата въ живота, билъ, споредъ него, така наречениятъ марксизъмъ, учението на социалната демократия, къмъ която ние се числимъ. Азъ нѣма да се впушамъ въ дискусии по тая обширна тема, но ще кажа на г. Мишайкова, че неговото положение като научникъ не му позволява тѣй повърхностно да мине въ оценката си единъ такъвъ голѣмъ въпросъ. Той каза, че понеже марксизмътъ, социалдемократията основавала всичкитъ си действия на класовата борба, не допускала никакви примирителности въ живота, то тя изострювала борбитъ въ живота. Г. г. народни представители! Г. Мишайковъ въ този пунктъ грѣши — грѣши теоритически, грѣши и практически. Теоритически марксизмътъ не е само теория на класовата борба. Той е и нѣщо по-друго. Но за насъ е интересно да знаемъ главно това, какво представлява марксизмътъ, социализмътъ въ България. И на този въпросъ ние можемъ да отговоримъ. Българскиятъ социализмъ не проповѣдва само класовата борба. И този, който има честта

да ви говори днес от тая трибуна, е бил първият, който преди 30 години е говорил, че социализмът, че марксизмът не е само учение за класовата борба, но и за класовото сътрудничество. Това бѣ отдавна казано, това бѣ отдавна разисквано у насъ. То даже стана претекстъ за едно раздвоение на социализма въ България. И безъ да поддържамъ, че тъй изказаното тогава на младина мнѣние е потвърдено отъ живота, азъ мога да кажа, че въ нашия, българския животъ, ние, които г. Мишайковъ визира, малко или много, сме се придържали о тази теория, че марксизмътъ не е само учение за класовата борба, но и за класовото сътрудничество. И ако въ областта на теорията ние бихме могли да бъдемъ малко по-неопределени, въ областта, обаче, на практиката, тази, която ние сме прокарвали въ живота, която ние сме живѣли, въ тая областъ г. Мишайковъ е отначало докрай погрѣшенъ. Не бѣха други, а това бѣха българскитѣ социалисти, които при прѣкъването на Социалдемократическата партия излязоха изъ горнилото на българския практически животъ въ първата борба срещу режима на Стамболова. И оттогава на сетне не е имало въ нашия животъ моменти отъ значение обществено и политическо, въ които българският социализмъ да не се е намѣсвалъ, практически да се поставя на страната на реалнитѣ задачи, които има да се постигатъ въ живота и да заеме по тѣхъ позиция практическа — една стѣпка напредъ, две стѣпки напредъ, но все пакъ една практическа позиция.

Нѣкой отъ сговориститѣ: Като, напр., по Дирекцията за С. Г. О. П.

Я. Сакъзовъ (с. д.): Тя дойде късно, но и за нея бихме могли да кажемъ нѣщо. Но нека се спремъ на голѣмитѣ стѣпнове на нашата история и тамъ вие ще видите доколко е вѣрно това, което тукъ единъ общественикъ се мѣчи да ви представи: какво е било началото, какво е било продължението и какво е днесъ българскиятъ социализмъ.

Нека ви спомня борбата срещу насилническитѣ режими у насъ. Нека ви припомнимъ знаменития първи блокъ между нѣколкото наши буржоазни партии — Демократическата, Народната, Цайковистката, Радикалската — и Социалистическата партия. Нека ви спомня по-нататъкъ блокиранията или съглашенята, правени отъ нашата партия въ течение на голѣмитѣ борби по голѣми национални въпроси въ време на войнитѣ. Нека да ви посоча заедното вървене, епомагелството, сътрудничеството на нашата партия въ голѣмитѣ въпроси за национално превъзможване. Една партия, г. г. народни представители, която може да ви посочи десетки случаи, ако не повече, въ нашия политически животъ отъ първостепенна важностъ, въ които тя е влагала всичката своя мощъ, всичкото свое убеждение, всичката своя вѣра за изваждане страната отъ едни тежки политически условия, такава партия днесъ да се дени, че е увеличавала хаоса въ нашия животъ, че не е признавала нодруги принципи отъ принципитѣ на класовата борба, че тя не е спомогвала на живота да се изживѣятъ неговитѣ мъчности, че тя не е внасяла своето, за да създаде нѣщо по-добро отъ онова, което е заварила — такова едно мнѣние, изказано, поддържано и подкрепено отъ когото и да е у насъ, малкъ или голѣмъ научникъ или общественикъ, ще бѣде една голѣма погрѣшностъ. Защото, г. г. народни представители, ние ще трѣбва най-сетне да знаемъ съ какви величини, съ какви обществени сили имаме работа въ нашия животъ, съ какви тѣхни представители имаме сношения и какво можемъ да чакаме отъ тѣхъ въ единъ или другъ случай. Обществеността, публичността, свободата, която сѣ ни дарували нашитѣ дѣди, сѣ ни дадени именно, за да можемъ да разумѣемъ общественитѣ сили, които движатъ нашия животъ и да си опреѣлимъ позицията около тѣхъ и спрѣмо тѣхъ. Следователно, азъ съмъ правъ, ако съ малко повече страстностъ разгледахъ този въпросъ и минавамъ по-нататъкъ.

Ако една обществена група, тъй започнала своето политическо съществуване, проявила се навсѣкжде една и съща, вѣрна на себе си и то презъ течение на 30 години, това е достатъчно да ѝ тури печатъ, за да я знае всѣки, да не се колебае, и приятелъ и неприятелъ, съ какви хора има работа, съ какви идеи, съ какви действия ще има да се счита въ всѣки единъ случай на живота.

Въ туй движение напредъ въ нашия животъ ние, дейцитѣ на тая партия, не сме имали за целъ само да подпомагаме на събитията, за да изкараме нѣщо по-добро, но

сме имали и свои собствени задачи. Азъ бихъ искалъ да апелирамъ къмъ нѣкого въ тая Камара, за да усѣтимъ едни общения, следъ което да можемъ по-нататъкъ по-лесно да беседваме.

Вече нашето общество е раздѣлено на слоеве, не на съсловия; има и съсловия, но обществото е раздѣлено на слоеве, на класи. Въ туй общество има най-сетне, развитието ги е създадо, едни подразделения. И съ туй ние трѣбва да се считаме, г. г. народни представители. Ние имаме работническа класа, малка, признаваме го, но това е една класа, която е създадена отъ развитието, отъ икономиката, отъ обществеността. Тая класа си има свои задачи. Ние навремето сме станали нейни изразители, като сме мечтали, че това ще бѣде най-добриятъ способъ, за да подпомогнемъ на родината си. Ние не сме излѣзли отъ тая класа; ние като интелегентни сме възприели нейната идеология, помечтали сме, затвърдили сме се въ тия мечти, задълбочили сме нашитѣ разбирания, проповѣждали сме ги, доказвали сме ги и сме се борили за тѣхъ. Ние сме смѣтали, че тая класа трѣбва да я възпитаме, да я организираме, да я вмъкнемъ въ действия и, вмъкнали и въ действия, азъ ви казахъ въ какви две направления сме водили борбата. Когато е имало пужда страната да излѣзе отъ единъ хаосъ, ние сме се намѣрили посрѣдъ всички други борби, за да спомогнемъ да се излѣзе отъ този хаосъ. Но животътъ на народитѣ не е само хаосъ, не е верига отъ моменти на хаосъ. Животътъ на народитѣ е обикновенъ организационенъ животъ, животъ, тъй да се нарече, организически, въ който обществото расте; расте една класа, расте друга, расте обществото. Та за рѣста на тая класа и за нейното вмъкване въ живота, въ действителността въ борбитѣ ние сме дали всичкото наше внимание. Ние спечелихме на страната нѣщо. Ние не оставихме работничеството да гине по кръчмитѣ и по тавернитѣ; ние не го оставихме да мине презъ анархическия периодъ на развитието си, когато то пали фабрицитѣ, разрушава машинитѣ. Ние му казахме: машината, макаръ и въ момента да е твой врагъ, но тя е и твой спасителъ; фабриката, капиталътъ, такъвъ или онакъвъ, който те докарва до безработица или до гладуване, е необходимъ за рѣста на обществото; той ще ви сплоти, ще ви обедини; той ще обедини производството, той ще открие мини, искамъ да кажа цѣли подземия, цѣли маси отъ новъ трудъ, новъ поминѣкъ за обществото, и вие, работницитѣ, пролетаритѣ, ще намѣрите въ тѣхъ своето си мѣсто. Тази подготвителна органическа работа ние сме я вършили и продължаваме да я вършимъ. Ние бихме искали както за първата, така и за втората, да намѣримъ признание тукъ; да намѣримъ тукъ признание, понеже класата на пролетариата не можете я заличи, както не можемъ заличи класата на капиталиститѣ, както не можемъ заличи класата на дребнитѣ земледѣлци и на дребнитѣ занаятчи. Ние всички ще трѣбва тукъ да имаме понятие за туй различие, да разбираме стремленията на тѣзи отдѣлни части на българското общество, да схванемъ тѣхнитѣ идеи и тѣхнитѣ стремления и съобразно съ тѣхъ да насочимъ и нашитѣ отдѣлни, и общитѣ държавни стремления.

Ето, г. г. народни представители, една задача, въ която ние сме турили голѣма частъ отъ онова, което ние сме смѣтали за най-добро у насъ. Всичката наша енергия е отишла и въ едната, и въ другата областъ. И ако всичко туй ви го говоря, говоря го като едно предисловие, за да разберете отношението ни къмъ общественитѣ явления у насъ днесъ, които не се изчерпватъ само съ създаването и загиването на Сговора. Защото и Римъ дори имаше едно начало, но и Римъ имаше едно загиване. Това е отношението на едни фанатици, ако щете, фанатици увѣрени, убедени съ силата на науката въ правотата на своитѣ действия. Ще ми позволите да кажа отношението ни къмъ общественитѣ явления днесъ, не толкова защото това е предметътъ на разискванията ни, но защото това е въ природата на нашата група, на нашата партия, на класата, която представляваме, на науката, която ние мислимъ, че носимъ.

За да се разберемъ, все ще трѣбватъ и малко повече подробности. Въ това наше стремление да засилимъ позицитѣ на носящата обновление въ обществото работническа класа, виждайки нейната слабостъ по численостъ, виждайки и голѣмото множество земледѣлско население, виждайки и голѣмото множество дребно занаятчишко население, изучвайки срѣдата, въ която ние имаме да се движимъ, ние, българскитѣ

социалисти, ние, слабите теоритици, ние, слабите общественици, на които примърът дъдите ни може да сж дали въ борбата си съ турците и съ индустриалците — но въ българския животъ виждаме твърде рѣдко примѣръ на тая борба — ние, казвамъ, подириме да засилимъ движението на тая класа, идеологията ѝ да намѣри по-големо разпространение и въ околните сѣди. Изоставени сами на себе си и теоритически, и практически, ние посмѣхме пакъ преди 25 години да го кажемъ и да настояваме върху това, че въ малката България, земеделска, занаятчийска и слабо капиталистическа и, следователно, слабо пролетарска, ще трѣбва българският пролетарий да потърси съжитието, сътрудничеството въ земеделския, въ занаятчийския. И това не бѣше само гледище теоритическо, но излѣзло изъ практиката на нашия животъ, защото ние виждахме въ онзи селянинъ, който притежава 30—40 декара планинска земя, ние виждахме въ неговата кпшурка, въ неговите волове, въ неговата нива само едно оръдие за поминѣтъ. Работникътъ има само дветѣ си ржце, които изнася на пазара, за да дири работа; селянинътъ има дветѣ си ржце, има си кравата, има си вола, има си оралото, има си малкото нивици, съ които си изкарва поминѣтъ; занаятчийцата има дветѣ си ржце и своето малко дюкянче. И единиятъ, и другиятъ, и третиятъ, изъ сѣдлата на които излизаше нашето работническо, бѣха угнетени и отъ новото развитие, капиталистическото, което захващаше, и отъ невниманието на нашите обществени партии, които ни управляваха. Недостатъчното внимание на българските обществени партии, които водѣха страната, налагаха на насъ въ низините едно облизание, едно усилие да може тамъ да се внесе една организация, която да се противопостави не на държавния редъ, не на държавните устои, а да се противопостави на една политика, която ограничено само своите си клиенти поддържаше. И затова ние поискахме да се създаде долу една обща политика на пролетарии, земеделци и занаятчии.

Г. г. народни представители! Готовъ съмъ да ви го призная: ние не сполучихме отначало въ това. И не сполучихме по-много причини: по теоритическа слабостъ, по практическа несмѣлостъ. Нѣмахме примѣри. Великиятъ Жорестъ още не бѣ развилъ своите сили въ Франция, Викторъ Адлеръ въ Австрия още се борѣше за всеобщо избирателно право, а шведскитъ Брантингъ и холандскитъ Тройлстра едвамъ изплуваха на повърхността. Ние нѣмахме този куражъ, а нашите учители и Кауцки, и Георги Плехановъ — Ленинъ още го мѣмаше, той се учеше на азбука — не ни даваха теоритическа възможностъ да действуваме въ тая областъ. И затова ви казвамъ, ние не сполучихме много, но разбрахме, че тукъ се крие едно бъдеще, че тукъ има единъ изходъ, и този изходъ ние го дадохме, ние го казахме. Така се започна и въ нашата сѣда, и въ сѣдлата на земеделци и занаятчии движение за създаване на собствени организации. И ако днесъ можемъ да говоримъ за хаоса, който е създаденъ отъ еднофронтството, ние, като общественици, които имаме да разрешаваме и обществени проблеми, а не само да правимъ партизанство, би трѣбвало да видимъ къде се коренятъ причините на този хаосъ или на тѣзи опасности, които благодарение на изминалите години, вече сж все по-малки и по-малки.

Сега вие ме питате какво е нашето отношение къмъ земеделското и занаятчийското движение. Какъвъ отговоръ можете да очаквате отъ насъ? Вие, които прозирате въ нѣщата, както тѣ сж сложени въ живота, какъ можете вие да очаквате едно по-друго отношение отъ насъ къмъ земеделското организиране, къмъ занаятчийското организиране, къмъ пролетарското обединение? Може ли да задавате такъвъ въпросъ? Тогава азъ ви питамъ, г-да: васъ кое ви принуди на 9 юний да сплотите всички ваши сили и да подирите и нашата поддръжка? Принуди ви опасността отъ загубата на едни общи за всички ни условия на развитие. Това е едното. Но има и друго. Ако днесъ една политика, враждебна на васъ, насочи своите удари къмъ капитала, вие, които искате да запазите значението и необходимостта на капитала въ нашата страна, не ще ли сплотите всичките си усилия? Очевидно е, естествено е, че вие младитѣ, ще трѣбва да се считате занаятци съ тѣзи работи и да смѣтате, че това е така. Ако това е така, вие ще трѣбва да разберете защо и онова отъ другата страна пъкъ е така. Това сж обществените борби. И г. Мишайковъ би трѣбвало да ги разбере. И ако той ги разбере, ако ги разбере единъ Данаиловъ, ако ги разбере единъ Бръш-

ляновъ; ако ги разбере Григоръ Василевъ, ако ги разбератъ и толкова други отъ вашата сѣда, защо тѣзи разбирания да не станатъ и ваши общи разбирания, та да улеснятъ и нашето сътрудничество тукъ? Защото, г. г. народни представители, Камарата е мѣсто за борби идейни и политически, но въ края на крайщата нашата работа тукъ е сътрудничене за създаване на закони. Обаче сътрудничене не значи еветликъ; сътрудничене значи и борба; най-после, въ края на борбата можете да си дадете съгласието за приемането на едн-кой си членъ отъ закона, а можете и да не си го дадете. Следователно, Камарата е рат excellence мѣсто за сътрудничество, мѣсто за изработване закони. Ние се боримъ и трѣбва да се боримъ въ обществото. Тая борба ние я пренасяме въ печата, тя идва и тукъ, на банкитѣ на народните представители, тя се изнася и на тая трибуна, но въ края на крайщата равнодействующата — ако предположимъ, че имаме една свободно избрана Камара — е народната воля и на тая равнодействующа ние ще се подчиняваме. Ще се подчиняваме, но това не значи, че ви даваме контрактъ, че ще се подчиняваме винаги на нея; ще се подчиняваме докогато се създаде известенъ законъ, но същевременно имаме право, излизайки отъ тукъ, да започнемъ своята проповѣдь и агитация срещу закона, който е приетъ. Това означава обществена борба и тя може да ни даде общественъ резултатъ и общественъ прогресъ, ако се върши въ нормите, които ние всички сме приели, защото сж частъ отъ нашите условия. Ако всичко това е така, вие ще разберете по-нататъкъ моите разсуждения и безъ да влизамъ много въ подробности.

Ние имаме предъ насъ една обществена безпѣтица, при която мѣчно могатъ да се ориентиратъ несвикналитѣ съ подобни разсуждения умове. Преди десетъ години ние сме излѣзли отъ едни войни, които сътрѣсоха нашето българско общество, които ни докараха редъ нещастия, които ни откъснаха територии, загубихме стотини хиляди хора, останаха вдовици, сираци и т. н. и т. н. и най-сетне ни докараха репарациите. Като послѣствие отъ това ние имаме радомирска революция и по-нататъкъ потушаването на тая революция. Потушаването на радомирска революция, кървавата разпра тогава бѣше общо наше дѣло. На накупилитѣ обществени страсти, възмутенитѣ, участващи въ войната части на народа не можеха да останатъ заглушени и дойде режимътъ на Земледѣлския народенъ съюзъ. Погледнете, г. г. народни представители, така, както историята утре ще ни даде да погледнемъ на този моментъ. Снощи чухъ отъ дѣдо Станю отъ с. Осенецъ една значителна философска мисль, че Българскиятъ земеделски народенъ съюзъ е отстранилъ съ своето управление кървавата революция, излизането изъ нашата сѣда на още по-ужасни истории. Азъ останахъ очуденъ отъ това проникване на дѣдо Станю въ историята на нашите борби. Колкото режима на Земледѣлския народенъ съюзъ и да го смѣтаме за ненормаленъ, колкото и да сме се борили срещу него, както и ние сме се борили и да сме заедно съ васъ искали неговото срутване, все пакъ трѣбва да признаемъ, че той въ известна смисль можа чрезъ закони, закончета, грѣшки, аларми, да даде на обществото, на хората, които се влачеа по този пътъ на възмездията едно удовлетворение. Сега въ туй можемъ да се различаваме. Можемъ да се различаваме днесъ, но азъ съмъ убежденъ, кървавата разпра тогава бѣше общо наше дѣло. Но истината все пакъ е тукъ, че Българскиятъ земеделски народенъ съюзъ, въ течение на развитието, колкото и да отговори по единъ ненормаленъ начинъ на нуждите и на вжтрещните бушувания на маситѣ, той създаде за нашата страна едни условия на развитие, които докараха 9 юний. Той бѣ ненормаленъ, когато искаше само за себе си, за своето съсловие всичко. И тукъ г. Мишайковъ и подобнитѣ му сж прави, като откриваме нуждите на известна частъ отъ населението, трѣбва да ги правимъ нужди на цѣлата нация, на всичките класи, на всичките съсловия. Грѣшките на Земледѣлския народенъ съюзъ днесъ се признаватъ и отъ членоветѣ на Земледѣлския съюзъ, които вие виждате въ тая Камара. Вие ще намѣрите още повече това признание долу, когато слѣзете въ сѣдлата на масата на народа, която живѣе, работи своята нива и иска утре пакъ да може да я работи съ полза за себе си. Тя не е отговорна за онова, което извършиха управници, увлѣчени отъ хаоса на европейските идеи тогава, отъ примѣра на болшевиизма, отъ потока, който ѝ даваше тукъ бившиятъ комунизъмъ, който искаше да прави революция ~~онѣ презъ~~

1918 г. Този режим навлезе твърде много в правата, в свободите, в правините на останалата част от народа. И, следователно, много добре се съзнават долу, в масата и в представителите на Земледелския съюз, всичките прегрешения и всичките ексцеси, които той ни донесе. Дойде 9 юний. И недейте гледа пък вие от другата страна на тия, че всички сж били еднофронтовци. Днес може да ги няма вече, или пък тяхната психология е измънена. Аз съм увърнен, че и тй претърпяха едно коренно измънение на своята психология. А че тук-таме се намират още елементи сж непромънена още психология — това е очевидно, може да бъде и факт — на това трябва да се обръща внимание, без съмнение, но това още не доказва и не показва погрешността на цялото положение. И ето, яви се и 9 юний. 9 юний се яви, г. г. народни представители, като една необходимост в нашия живот. Но от 9 юний 1923 г. се изминаха 4 години. . . .

Г. Марков (з. в): Повече от 4 години.

Я. Сакжзов (с. д): Повече от 4 години, 5 стават вече. . . . и ако питате участниците горе и долу в 9 юний, вие ще видите хора на много различни мнения. Аз не вървам дори в Сговора да бъдете еднакви в оценката на последствията от 9 юний. А ония, които сж излезли от вас — най-първо ние, подир нас радикалите, по дир радикалите демократите. . . .

Д. Кьорчев (нац. л): Най-първо ние, национал-либералите, на тогава вие. (Смъх)

Я. Сакжзов (с. д): Не Ви чухъ, г. Кьорчев, аз сж с удовольствие бихъ се посмълъ.

Министър А. Буров: Тй първи излезли.

Я. Сакжзов (с. д): Значи мишките по-рано избъгаха.

Министър А. Буров: Вие ги изпдихте.

Д. Кьорчев (нац. л): Вие правихте изборите с Сговора през 1923 г. при една конюнктура като сегашната.

Я. Сакжзов (с. д): Съвсем не е така — да не влизаме в тия подробности сега. (Смъх)

Д. Кьорчев (нац. л): Най-хубаво!

Я. Сакжзов (с. д): Г. г. народни представители! Въпросът е значи за нашите отношения — понеже ние не можем да влизаме в широки разисквания по тия теми — въпросът е, казвамъ, за нашите отношения къмъ правителствата на Демократическия сговор — първото, второто и това след изборите, които станаха. Какъ мислите вие, г. г. народни представители, ще бъдемъ ли ние в правото си да кажемъ, че ако е имало причини ние да напуснемъ Сговора, поддръжката на Сговора, ще кажете ли, че тия причини сж престанали да действуват оттогава и че тй не се усилиха? Ако още преди 4 години ние дори сж мжка приехме участието на нашъ човък в правителството, сж мжка претърпяхме — не приехме, а претърпяхме, азъ ви говоря това, кое е — ако ние се съгласихме обществено, публично да не скжсаме предъ обществото сж 9 юний, две причини имаше: да не отслабимъ, преди всичко, факта и акта на 9 юний и второ, имаме голъмата надежда в думите на дейците от 9 юний, че тй ще предадатъ в едно кратко време своето дъло в ръцете на българските партии. Така бйше. И ако тази надежда я нямаше, ако това увърнение го нямаше, азъ ви увървамъ сж цялата отговорност, на която азъ мога да разчитамъ предъ васъ, че вие не щяхте да намърите и омази поддръжка, която имаште. Обществото се полъга по тия надежди, обществото повърва, че това е едно временно управление, което сж силата на оржните, подкрепено от градските маси, в противоположност дори на селските въоръжени маси, скоро ще премине в едно гражданско управление. И в моятъ разговор сж васъ, които бяхте влезли в Сговора, азъ чувахъ винаги тйзи сжщити увърнения, че рано-късно, днес-утре, утре-други денъ това ще стане, това става. Това обаче не стана. Това не стана, защото — много „защото“ има, но главната причина бйше тази, че авторитъ на 9 юний поискаха да омаломощятъ оная сила, която бй се събрала презъ миналия режимъ около земледелците и около комунистите. Прояв-

ленията на тази сила можеха да се нормализиратъ. Още тогава ние непатриотите, ние антидържавниците, които само класова борба сме знаели, които не сме знаели сътрудничество, ви говоряхме: Г-да! Дайте едни нормални условия и всичко ще си легне на мътото; конгломератъ е онова, което е отишло в голъмия Земледелски съюз. Припомнете си, че Стамболийски на първо време в градовете нямаше поддръжници, но напоследъкъ всичките ония, които сж вървели в градовете след другите партии на власт, се прилепиха къмъ земледелците, като видяха сигурността на режима. (Глъчка) Оставете на този общественик, какъвто съмъ азъ, да си развие мисълта, пък после го критикувайте, както си знаете вие, всъки споредъ своя обичай и разбиране.

Тогава така разбирахме ние положението и така съветвахме. И увървамъ ви, тази метода щйше да донесе, както по други пжтища донесе, своите плодове. Не може обществата да стоятъ винаги на шрекъ, не може да живятъ тй сж пулс 120 в минута. Тия остри моменти на обществата сж късички, тй трябва скоро да се изживятъ; всичко си улегва и дохожда на своето мйсто. И това е нашиятъ социализмъ, нашиятъ марксизмъ, който знаелъ само класова борба, а друго не знаелъ, който ви казваше, че така ще стане: в едно кратко, в скоро време всичко ще си улегне; вие като власт вземайте си мърките да не бъдете изненадани, не спете на 14, но няма защо да предизвиквате. И тази история е дълга, достатъчно е казаното досега.

Сжщото е и днесъ, г. г. народни представители, сжщото бйше и преди разпушането на миналата Камара. Бояха се хората на 9 юний, че изборите при пропорция по окръзи ще дадатъ едно голъмо земледелско множество в Парламента. Е добре, какво направихте тогава, бихъ питалъ азъ — сега е вече късно — за да спечелите — а вие имате възможността да спечелите — част отъ земледелското множество? Ама ние и сега ви говоримъ, че една част отъ земледелското население — тази част, която е малко по-заможничка — не е клиентъ не на насъ социалистите, но дори и на Земледелския народенъ съюз няма да бъде, ако той иска да бъде лъвичарски; тя е по-скоро като Чехската земледелска група, като полската и т. н. и т. н. Ама, г. г. народни представители, всичко туй се улегва, дохожда си на мътото, всъки ще си намъримъ мътото и всъки ще си тръгне сж тйзи сили, сж които в действителност си схожда. Вие се побояхте да дадете пропорцията по окръгъ; вие се побояхте да ни дадете дори коректива. И корективътъ като не мина, вие преминахте къмъ една стратегия — да направите избори, които не-премънно да ви дадатъ болшинство. Е, г. г. народни представители, кой вж сжщност е виновниятъ предъ историята и предъ Бога? Тйзи ли, които сж ви посочвали пжтищата на омироворението — незнайни разбира се, защото ние сме отъ вжнъ, но които, може-би, щяха да дадатъ резултати — или вие, защото вж всъки сжщиятъ оуи, което вие предприехте, даде, г-да, обратни резултати? Ние отидохме даже до тамъ, че действухме за промъната в управлението на Сговора; ние действухме за замъстването на г. Александъръ Цанковъ. Лично азъ сжмъ говорилъ на г. Цанкова — няма да ви кажа това, което той ми е говорилъ — и знамъ, че и той се колебаеше и той искаше да налуца властта. Ние спомогнахме да стане тази промъна, ние искахме новото управление на г. Ляпчевъ да тръгне по единъ новъ път. Г. Ляпчевъ трябваше да даде на народа едни избори при пропорция по окръзи и, ако тй или иначе опасенията бяха голъми, той трябваше да настан за коректива.

Р. Василевъ (д. сг): Той настан, както знаете, но не го послушаха.

Я. Сакжзов (с. д): Ще дойда и на това, г. Ради Василевъ, защото, както тукъ (Сочи дъсницага) така и тамъ (Сочи лъвицага) има хора, които спекулираха сж това.

Виждате, г. г. народни представители, какъ дойдохме до едно положение, което ни постави вж невъзможност да прибъгнемъ до ония сръдства, които и закони, и почтеност, и утрешното бъдеще ни налагатъ. Когато влеземъ вж живота да се боримъ, боримъ се, защото сме живи сжщества, защото имаме минало, имаме престижъ предъ населението, имаме ангажменти, човъшки, обществени. Влизаме вж борбата, и сръщаме — какво? Сръщаме една система, която е насочена само къмъ докарване на болшинство за правителството.

Г. Славейко Василевъ ме гледа внимателно и той много добре знае, че тамъ, всрѣдъ нивитѣ, азъ го намѣрихъ и му изказахъ своето очудване, че обещанието, което ми се даде, че ще можемъ свободно да ходимъ изъ околията да си правимъ събрания и т. н., бѣ веднага нарушено щомъ стѣпихъ въ своята околия. Той ми каза: „Свободни сте, заповѣдъ се даде“. Рекохъ му: но вапшиятъ околийски началникъ — а той билъ съ него на автомобиля — запрети. „Не, отговори той, ще ви бѣде дадена свобода“. Но такава свобода не ми се даде тогава, не ми се даде и по-диръ два дена, когато нашиятъ кандидатъ, моятъ другаръ Едрю Шидерски бѣ взетъ отъ нѣкой въ участъка, бѣ битъ тамъ и смазанъ отъ бой. Азъ отидохъ лично да го вида: тѣлото му бѣше посинѣло, урината бѣше спрѣла и имаше опоностъ отъ отравяне. Е, кажете ми: това какво е? При такива факти, азъ се спирамъ, не намирамъ думи, не съмъ отъ тѣзи, които рисуватъ, по-скоро бихъ разсуждавалъ. Това ме угнети, това ме спрѣ. Азъ писахъ на г. Славейко Василевъ, даже отидохъ пакъ при него и му казахъ: „Това ще е? Какво се говори, а какво се върши?“ Нѣма да кажа какво ми се каза, защото това, което ми се каза, чертае една система, но азъ разбрахъ, че друго-яче нѣма да бѣде. Защо тогава азъ на тѣзи години да отивамъ да увеличавамъ моитѣ ямболски другари, моитѣ бивши избиратели? Въ тази околия азъ се бора отъ 1899 г.; тамъ съмъ билъ избранъ, преизбранъ, касиранъ; тамъ ме познаватъ всички. Като отида въ селата старитѣ хора излизатъ да ме пресрѣщатъ и да ми стискатъ ръка. Тамъ знаятъ какво е борба срещу насилнически режимъ. Но този пътъ азъ не се решихъ да отида, защото имахъ предъ себе си примѣра съ Едрю Шидерски. Но не само той. Такива имаше и въ с. Бояджикъ и въ с. Мусукоджалии и т. н. Приставътъ побѣснѣлъ, съ бичъ въ ръка, развежда селенитѣ въ селото, бие ги. . .

К. Лулчевъ (с. д): За да имъ гарантира свобода!

Отъ социалдемократитѣ: Позоръ!

Я. Сакжзовъ (с. д): Питамъ сега: какъ да ги увлѣка въ борбата? Сетне хората ще си изтеглятъ. Азъ имахъ случай да видя жената на Шидерски. Бихъ искалъ нѣкой художникъ да бѣше съ мене, за да схване тоя погледъ. Азъ съмъ челъ много работи отъ живота на българитѣ въ турско време и, като-че-ли, въ този погледъ долавяхъ нѣщо отъ това време. Когато отидохъ да посетя нейния боленъ мъжъ въ легло, тя ме гледа изкриво, като-че ли азъ ѝ нанесохъ нещастие. И въ сжщностъ, азъ ѝ нанесохъ нещастие, защото ако не бѣхъ казалъ на нейния мъжъ да дойде съ мене по селата, той нѣмаше да излѣзе, а ако не бѣше излѣзълъ, нѣмаше да пострада и нѣмаше да го постигне това нещастие.

Азъ питамъ, г-да, кой е кривъ за тия последствия? Криви сж, казвате вие, хаосътъ въ страната, сжществуването на еднофронтността. Но еднофронтността взе да изчезва, нали? Вие знаете това. Въ дѣното на всичко това стои едно бедно селско население, което се е зачудило — тогава пѣкъ дълго време не бѣше валѣлъ дѣждъ — какъ ще прекара годината. Ами че къмъ този народъ, отъ срѣдата на който сме излѣзли и ние, който даде дейцитѣ около възбуждането, за който руситѣ дадоха жертви, за да го освободятъ, не трѣбва ли да се отнасяме по-друго-яче, не трѣбва ли да отнасяме съ довѣрието, което имаме къмъ себе си? Ние себе си ценимъ, нали? Защо да не ценимъ и онзи човѣкъ, който нищо друго не иска, освенъ свободно да си избере единъ общински кметъ, единъ общински съветникъ, който иска да избѣгне насѣскванията на двама-трима партизани въ селото? Говорихъ по това и съ г. министра на вътрешнитѣ работи. Вие мислите, че населението мрази околийския началникъ, окръжния управителъ или васъ, министра? Не, населението казва: азъ зная кой бие — еди-кой-си, мой комшия, оня, който е партизанинъ въ село, който заповѣдва, който посочва. И бѣдете увѣрени, че пострадалиятъ ще намѣри случай да му отмъсти. И какво ще излѣзе? Ще излѣзе, че ние сме, които всѣваме враждата. И каква вражда? По-силна отъ албанската вендета. И у насъ по селата не си прощаватъ хората, защото сж много измѣчени. И ето виновници за всѣването на тая вражда ставаме ние съ неумѣлата си политика. Ние не съумѣхме да схванемъ събитията въ нашата страна, не съумѣхме да внесемъ омиротворение, не можахме да създадемъ избирателенъ законъ, който да ни даде възможность правилно да бѣдемъ представени. Ние даже свикнахме съ ми-

нималното. Ние забравихме максимума, който ни се дава по конституцията; ние забравихме онуй, което ни е дарувано. Ние говорихме за минимални свободи; дори за нѣкакви трошечки станахме каилъ. Очевидно е, че грѣшката е наша. И когато тия грѣшки ставатъ, и когато тия грѣшки даватъ такива резултати, очевидно е, че нашата природа пакъ ще започне да говори. Ако смѣтаме, че ние сме пълноправни граждани, граждани съ честъ, съ почитъ, съ име, които дължимъ нѣщо на този свѣтъ, който ни е отгледалъ, който ни е носилъ на ръце и който ни оказва почитание не за нашитѣ бѣли коси само, а затуй, което ние правимъ въ негова полза, ние трѣбваше на този народъ да му дадемъ възможность да се прояви, да каже: „Виж-даме, туря се началото на едно по-добро бъдеще“. И азъ бихъ искалъ да видя невия режимъ, който г. Ляпчевъ свърза съ своето име — той прави и законодателни избори — така да се прояви.

Но сега, следъ тия ужаси, азъ чувамъ мекитѣ, хубавитѣ думи на г. Бръшлянова, хубавата философия и картина на борбитѣ въ обществото, която нарисува г. Мишайковъ, а може-би по-нататѣкъ ще се явятъ и други, които сжщо ще се опитатъ да ни омилозливятъ, да ни направятъ по-милозливи и да забравимъ тежкото, горчивото настояще.

Г. г. народни представители! Епопеята на българскитѣ измѣнения не е завършена, тя нѣма да се завърши скоро. Но ние ще трѣбва да действуваме, ние не можемъ да не действуваме, за да я завършимъ скоро. Едно отъ първитѣ наши действия трѣбва да бѣде даване миръ на това население, даване възможность да се усѣти, че то не е чуждо. А, забележете, въ нѣкои мѣста — азъ не говоря навсѣкжде — $\frac{9}{10}$ отъ населението е тормозено, плашено, го-нено, преследвано, измѣчвано.

П. Данчевъ (д. сг): Кои $\frac{9}{10}$?

Я. Сакжзовъ (с. д): Нѣкъде.

П. Данчевъ (д. сг): Въ Вашата ли избирателна околия?

К. Лулчевъ (с. д): Не, въ другия край на свѣта, не тукъ!

П. Данчевъ (д. сг): Не преувеличавайте.

Я. Сакжзовъ (с. д): Не преувеличавамъ, винаги намалявамъ. — Та, казвамъ, нека дадемъ възможность на населението да се почувствува човѣшки, да почувствува, че то е повикано само да си реди живота. И затуй първата ми дума къмъ г. министъръ-председателя, когато дойдохъ тукъ следъ изборитѣ, бѣше: дайте да си поотдѣхне населението малко! Той ме разумъ криво.

Нѣкой отъ сговориститѣ: Населението не искаше да Ви слуша Васъ, г. Сакжзовъ, затуй Ви е криво.

Я. Сакжзовъ (с. д): Не Ви чувамъ добре; азъ следя мисълта си.

Министъръ-председателъ А. Ляпчевъ: Той се разправя съ мене. Оставете да го чуемъ какво ще каже.

Я. Сакжзовъ (с. д): Първото нѣщо, което трѣбваше г. министъръ-председателътъ да направи следъ станалото, бѣ да даде на населението да си отдѣхне. Какъ — това е негова работа, той знае. Но необходимо е ние да се боримъ и ние ще се боримъ, защото въ това се състои обществениятъ прогресъ, това е помощта, която ние можемъ да дадемъ на благослащитѣ въ нашата страна, на тия, въ които е озрѣла вече мисълта за омиротворение. Ние ще трѣбва да се боримъ, за да искаме да се даде миръ, спокойствие и условия за свободно животуване на това население.

Н. Пждаревъ (д. сг): За тия борби трѣбва новъ Сервантесъ.

Я. Сакжзовъ (с. д): По-нататѣкъ, г. г. народни представители, ние ще намѣримъ повече пунктове за съгласие съ васъ.

Вчера уважаемиятъ г. Малиновъ, разглеждайки положението на страната и станалитѣ съглашения и коалиции, направи изповѣдта, че неговиятъ опитъ за намиране изходъ отъ положението посрѣдствомъ обществения сго-

воръ, който той тъкмълъ да изгради, не сполучилъ, при все че билъ получалъ 200 и толкова хиляди гласа.

Нѣкой отъ сговориститѣ: Вие го изпреварихте.

Я. Сакжзовъ (с. д.): Той посочи, обаче, че една друга коалиция се създаде, която имала голѣмъ успѣхъ, коалицията къмъ която и ние принадлежахме въ изборитѣ. Когато, обаче, г. Малиновъ трѣбваше да разгледа какви гаранции дава тази коалиция за свободитѣ и прогреса на обществото, има смѣлостта да каже, че той не е въ състояние да даде нѣкакво одобрение на тази коалиция и че никакви гаранции не може да се очакватъ отъ нея за изкарване страната отъ днешното положение. Азъ не знамъ защо г. Малиновъ ги представява изхода отъ днешния хаосъ като дѣло на една или друга група само — дали затова, защото той вече се е отчаялъ въ голѣмата частъ на народното представителство, която минава къмъ Сговора, или защото нѣма достатъчно вѣра въ всички други останали групи отъ опозицията, а има вѣра само въ себе си. Г. Малиновъ грѣши въ дадения случай. Обществениятъ прогресъ не може да бѣде извършванъ само отъ една група; дори най-пакостната група въ обществото може чрезъ натиска на другитѣ групи да даде и тя своя дѣлъ на добро за изхода отъ положението. И ако неговитѣ мисли за тази коалиция, оловната или желѣзната, днесъ сж такива, азъ бихъ искалъ да зная какво щѣше да бѣде неговото мнение, ако той бѣ успѣлъ съ тази именно коалиция да осъществи своя общественъ сговоръ. Тогава навѣрно то не щѣше да бѣде три пѣти „не“, а три пѣти „да“. Това е преувеличаване на своитѣ собствени сили и своето собствено значение, това е едно погрѣшно оценяване на силитѣ, съседни намъ. Вие, г. Малиновъ, нѣмаше защо да правите такива заключения, каквито ще направятъ отъ тази страна (Сочи дѣснилата). Вие сте по-свободенъ да не правите тия заключения, отколкото хората отъ Демократическия сговоръ. Вие сте по-свободенъ да признаете известни качества въ тази коалиция, които могатъ да допринесатъ, съ съдействието на другитѣ групи, за най-правия, най-късия изходъ отъ положението.

П. Якимовъ (д. сг): За повторение на 1919 г.

Я. Сакжзовъ (с. д.): Това трѣбваше да направите, защото качествата на тази коалиция не сж качества на нейнитѣ водители само, а сж качества на оня материалъ, който е долу. А азъ преди малко казахъ какъвъ цененъ материалъ има въ това земледѣлско, въ това занаятчийско, въ това работническо население, което влиза въ тази коалиция.

Нѣкой отъ сговориститѣ: Тумангеловъ!

Я. Сакжзовъ (с. д.): Цененъ материалъ има, но ние, водачитѣ, останахме надире отъ задачата да се стремимъ да станемъ действителни водители на това население. Обаче, времената днесъ сж други, времената диктуватъ на всѣка една група и на всѣка една коалиция по-други отношения. Това ви показва и Работническата партия, която е тукъ. Работническата партия днесъ избира — все едно, дали $\frac{9}{10}$ въ душата си го избира, но азъ съмъ увѣренъ, че $\frac{9}{10}$ въ душата си го избира — пѣтя на спокойното навлизане въ българския животъ.

Б. Димевъ (д. сг): Пѣтя на Москва.

Я. Сакжзовъ (с. д.): Позволете! Азъ съмъ, може-би, най на шрекъ въ това отношение. Може-би, ние можемъ да кажемъ, че докогато въ северния колосъ, Москва, не започнатъ по-други вѣяния, които могатъ да търпятъ въ тѣхната страна и други политически мнения и убеждения, дотогава възможно е една частъ отъ водителитѣ на бивнаша комунистическа партия да сж подъ влиянието на онова, което става тамъ. Но голѣма маса отъ работническото, тая, която азъ също имамъ възможностъ да допитвамъ, да доусѣхамъ е вече готова да трѣгне по пѣтя не на омиротворението, а по пѣтя на легалната борба, по пѣтя на борбата за всѣкидневния поминѣкъ, за едно по-друго, по-сносно съществуване. И това трѣбва да бѣде поощрено, г. г. народни представители, а не да бѣде възпирано. И, следователно, ако ние можемъ още, както г. Малиновъ казва, да съзираме единици, малки части, елементи въ нашето общество, които сж готови да се по-

дадатъ на външни влияния, заради тая малка частъ ние не бива да забравяме 90-тѣ проценти, хилядитѣ, които оставатъ извънъ това влияние. Тѣхъ ние — на първо мѣсто социалиститѣ, на второ земледѣлцитѣ и на трето занаятчиитѣ — трѣбва да се помѣчимъ да ги прегърнемъ, да ги доближимъ до нашето сърдце, да се усѣтимъ, едни до други и да дадемъ на единъ държавникъ, като г. Малинова, да разбере, че е смѣло и дръзко да се казва, че желѣзната коалиция не представлявала сигурностъ за никакъвъ прогресъ, за никакъвъ изходъ отъ положението. Тя е, тя ще бѣде, защото масата, която издига, която прави тази коалиция, тя е именно миротворката, тя е споконната творителка. (Ръкоплѣскания отъ социалдемократитѣ, земледѣлцитѣ — „Врабча“ и занаятчиитѣ); тя е онази, която дава животъ на коалицията на Земледѣлския съюзъ, Занаятчийскитѣ ядра и Социалдемократическата партия. (Възражения отъ сговориститѣ)

Д-ръ Й. Фаденхехтъ (д. сг): Земледѣлцитѣ три години управляваха. Видѣхме ги.

Я. Сакжзовъ (с. д.): Г. г. народни представители! Минавамъ по-нататѣкъ, защото и време малко ми остава и защото въ политическата речъ ние не сме свикнали въ подробности да навлизаме, съ подробности да се считаме. Затуй ще мина на по-главнитѣ линии.

Казахъ по-рано, че по другитѣ въпроси при дебатитѣ по отговора на тронното слово ние ще имаме повече допирни точки. Вчера пакъ г. Малиновъ бѣше, който каза, че програмитѣ на партиитѣ се доближавали дотолкова една до друга, че се отличавали повече по боитѣ на хаятията си, отколкото по съдържание. Това е едно правилно наблюдение, което, обаче, въ сѣщността си не е достатъчно вѣрно: има нѣщо общо въ думитѣ, но въ съдържанието има голѣма разлика; тая разлика е и въ действително, въ разбиранитѣ. Въ програмнитѣ редакции, наистина, нѣма разлика. Та това е единъ много хубавъ, много отразенъ признакъ, който показва, че българската обществена мисль, въ стремежа си, при днешнитѣ условия на България, да посочи единъ изходъ изъ днешното материално, икономическо положение, се върти все около едни и сѣщи проблеми, посочва все едни и сѣщи изходи. Икономическото положение, въ което се намира нашата страна, като че-ли диктува на всички групи еднакви изходи. И ние димъ тия изходи. Безъ съмнение, хаосътъ, въ който днесъ се намира нашата страна, е резултатъ на редица събития отъ нашата политическа история — на събитията отъ войнитѣ насамъ, на събитията презъ режима на Земледѣлския съюзъ и на събитията презъ дветѣ управления на Сговора. Но икономическото положение, въ което сме поставени, е следствие не толкова на нашитѣ политически борби. Даже може да се каже, че нашитѣ политически борби се изостриха отъ факта на туй ненормално икономическо положение. А последното се дължи — тукъ вече можемъ да бѣдемъ повече съгласни съ г. Мишайкова — безъ съмнение, на голѣмитѣ влияния, които оказаха войнитѣ, на голѣмитѣ пертурбации, които станаха въ земледѣлското производство, на спирането на нашата индустрия, на прѣрзването крилата на нашата търговия, на замръзването на нашитѣ занаяти и на голѣмата безработица, която е обхванала пролетарскитѣ слоеве.

Г. г. народни представители! Всичко това заслужава едно особено разглеждане, едно особено усилие отъ насъ да внимнемъ въ него. Но ние не бива да виждаме всичко това въ такива схеми, въ каквито г. Мишайковъ искаше да ни го даде. Г. Мишайковъ ни говори, че за насъ е нужно да усилимъ производството. Азъ питамъ: кое производство? Производството на занаятитѣ? Нѣма защо да усиляваме това производство, когато нѣма купувачи. Производството на индустрията? По никой начинъ! Нито на плетачната, нито на тъкачната, нито на желѣзарската, нито на никаква друга индустрия не трѣбва да увеличаваме производството, защото нѣмаме дебушета. Въпросътъ е, значи, само за земледѣлското производство. Но ние трѣбва да внимнемъ въ туй, което г. Мишайковъ ни препорѣчва — да увеличимъ производството на житнитѣ, на зърненитѣ храни, защото преди войнитѣ тѣ съставлявали главната частъ на нашия износъ, а днесъ намалѣли. Но ако ние насочимъ нашитѣ усилия къмъ увеличаване на зърненото производство, пакъ ще дойдемъ до едно катастрофално състояние. Въ износа на зърненитѣ храни ние имаме конкуренция навсѣкѣде. Въ тая страна, богата по слънце, по то-

пимъ едни нови земеделски култури. Дайте възможност на нашитъ агрономи, на нашитъ икономисти да вникнатъ въ тая областъ, да изучатъ България и да ни кажатъ: въ областитъ а, б, в на България тия и тия култури ще трѣбва да бждатъ обработвани и държавата въ тѣхъ ще трѣбва да насочи своето внимание.

Тѣй разгледани нуждитъ на земеделското производство, ние можемъ да дойдемъ до едно рационално очертаване на земеделската политика, която трѣбва да следваме.

Друга една областъ — това сж нашитъ занаяти. Подиръ войнитъ много пролетарци, много интеллигенти дори, бивши служаци, посегнаха да навлѣзатъ въ дребни занаяти и въ дребна търговия. Дребната търговия и дребнитъ занаяти се умножиха до безбройностъ. Съ това се създава по-голяма конкуренция, а отъ друга страна нѣмаме купувачи, нѣма голяма покупателна сила въ населението и, следователно, занаятитъ преживѣватъ едно непоносимо положение.

Безработицата. Тя е единъ отъ най-големитъ бичове днесъ. Тя е не само въ градоветъ, тя е нахлула и въ селата. Вие чухте отъ г. Мишайковъ — не азъ ви го казвамъ — че 150 хиляди селски семейства не могатъ да съществуватъ. Тѣ сж въ едно бедствено положение. Азъ бихъ казалъ: колко още ще трѣбва да прибавимъ къмъ тѣхъ, колко хиляди семейства има, които пращатъ по единъ-двама свои членове въ градоветъ като пролетарци да търсятъ прехрана! И тия хора, които идватъ въ градоветъ и не намиратъ тамъ своето препитание, се връщатъ надирѣ и на единъ чувалъ жито 20 гърла се струпватъ да го ядатъ. И тази безработица отива въ селото и усилива онзи идеенъ хаосъ, който е оставилъ остатѣци отъ миналото. И върху тоя идеенъ хаосъ нѣма да подействуватъ толкова мѣрките на г. Мишайкова за образованието и т. н., колкото непосредствени мѣрки за намиране работа, за създаване поминѣкъ.

Нѣкой отъ сговориститъ: Кои сж тѣ?

Я. Сакжзовъ (с. д): На четвърто мѣсто имаме умствения пролетариатъ, тѣй нареченитъ службаци, които дирятъ служби. Тѣ сж се наброили до неимовѣрностъ много. Ние тамъ ще трѣбва да видимъ какво ще може да бжде направено, за да може въ управлението на нашата държава нашитъ учреждения да не гонятъ оня мащабъ, който ни посочи г. Мишайковъ. На способноститъ, безъ съмнение, ще трѣбва да се даде поле, но има способностъ и способностъ, има разлика между способноститъ. Не мѣстото е, което създава способността, а способността е, която създава мѣстото. По примѣра на западнитъ държави и ние отдѣляме отъ служащитъ единъ горенъ слой, на който даваме големи заплати и малкъ трудъ, а долу създаваме нищожни гладни заплати и единъ неимовѣренъ трудъ. И това, което ви говоря, не сж празни думи. Ималъ съмъ случай въ нѣкои учреждения да го видя.

Министъръ-председателъ А. Ляпчевъ: Това е въ противоречие съ вашия позивъ.

С. Савовъ (д. ср): Голѣмо противоречие.

Я. Сакжзовъ (с. д): Какво казвате?

Министъръ-председателъ А. Ляпчевъ: Това е въ противоречие съ позива на коалицията ви за намаление заплатитъ на служащитъ. Вие искате намаление.

Я. Сакжзовъ (с. д): Ама това казваме и ние, че ще трѣбва да се намалятъ заплатитъ на горнитъ.

Министъръ-председателъ А. Ляпчевъ: Не на горнитъ; казано е: на всички.

Я. Сакжзовъ (с. д): Позволете, г. министре, такива словесни противоречия не би трѣбвало да Ви занимаватъ.

Министъръ-председателъ А. Ляпчевъ: Добре, съгласенъ съмъ. „Словесни противоречия“!

Я. Сакжзовъ (с. д): Ако моитъ думи вие така сте ги разумѣли, отъ него декишъ не става, а още по-малко политика може да се върши.

Министъръ-председателъ А. Ляпчевъ: Констатирамъ само какво се е казало

Я. Сакжзовъ (с. д): Достатъчно е да схванете, че въ горната половина... (Смѣхъ всрѣдъ сговориститъ) Пардонъ! Съ това не искахъ да кажа, че г. Ляпчевъ не може да разбира. Достатъчно е да схванете правотата на тая мисль, че въ горната половина въ учрежденията трѣбва да бждатъ намалени заплатитъ, а въ долната половина да бждатъ увеличени, съобразно съ скѣпотията на живота.

Г. г. народни представители! Това е горе-долу едно общо очертание на една програма, за която ние бихме могли да намѣримъ поддрѣжка, азъ се надѣвамъ, отъ много мѣста, отъ всѣка почти страна на днешната Камара.

П. Якимовъ (д. ср): Въ кооперация „Напредъ“ чиновницитъ колко получаватъ? Горнитъ слоеве на кооперация „Напредъ“ не получаватъ ли по 15—20 хиляди лева месечно?

Я. Сакжзовъ (с. д): Но ако тамъ е така, нима мислите, че азъ ще бжда на го-друго мнение? Ами ние не правимъ политика само за една група, само за една партия — ние правимъ държавна политика. И очевидно е, че друго-иче не можемъ да мислимъ.

Г. Т. Поповъ (д. ср): Вие си противоречите.

Я. Сакжзовъ (с. д): Остава да навлѣземъ въ една последна областъ на разглеждане, за която ще трѣбва да се кажатъ нѣколко думи. Това е областта на външната политика.

Г. г. народни представители! Ние, българитъ, сме въ едно такова международно положение, че по-неволя сме заставени да имаме едни и сѣщи почти главни мисли за външната политика. Това времето го докара, нуждитъ го наложиха. Следователно, нѣма по него какво да се спори. Ние ще трѣбва да гледаме да оставимъ тази страна да си има вътрешенъ миръ, да си има и външенъ миръ. Тая страна ще трѣбва да влѣзе въ добросѣдски отношения съ нашитъ близки съседи. Тая страна ще трѣбва, ако нейнитъ правителства не смѣятъ още, да извади изъ себе си, изъ срѣдата на своитъ политически партии общественици, които да влѣзатъ въ лични и частни срещи, въ връзка съ представителитъ отъ съседнитъ страни, едни срещи на свободна гражданска почва. Ние имаме единъ институтъ, Обществото на народитъ, който не е станалъ още това, което всички очакватъ отъ него да стане, но който ни дава примѣръ, че може въ всѣко едно кѣтче на Европа, на свѣта да се създадатъ едни подобни отношения. Ние, общественицитъ, би трѣбвало да подадемъ ръка на представителитъ отъ съседнитъ страни.

И затова въ тази областъ това е новото, което азъ бихъ могълъ да препорѣчамъ на народното представителство: свободни отношения между насъ и съседитъ. Въ тѣзи свободни отношения ние ще можемъ да покажемъ на нашитъ съседи всичкитъ източници на злини, които могатъ да излѣзатъ отъ отношенията на правителствата на Югославия и Ромѣния къмъ живущитъ тамъ меншества. Ние можемъ да посочимъ това смѣло и въ печата, и въ сѣщото време, г. г. народни представители, когато имаме възможностъ, да поканваме нашитъ сънародници къмъ собствена инициатива, къмъ автономенъ животъ, къмъ придобиване значение въ мѣстото, кѣдето тѣ живѣятъ. Ние ще трѣбва да приучимъ новитъ македонци, че тѣ не трѣбва само да се бунтуватъ и да хващатъ револвера и пушката, но трѣбва да свикватъ, както българитъ въ турско време, на едно обществено проявление вътре въ границитъ на тия страни, въ които живѣятъ. И въ тая областъ ние ще имаме подкрепата на онѣзи общественици отъ съседнитъ държави, съ които ние ще влизаме въ отношения, и по този начинъ ще съкратимъ мжкитъ и страданията на толкова хиляди хора както въ Добруджа, така и въ Македония.

За подирване покровители въ срѣдата на голѣмитъ държави азъ не бихъ могълъ да посоча никакъвъ подобенъ примѣръ. Днесъ голѣмитъ държави, заняти съ своитъ собствени интереси, могатъ да гледатъ на насъ, малкитъ държави, така, както сж гледали и преди — като на оржде за тѣхнитъ цели. Но ние можемъ да подиримъ помощта, сътрудничеството на малкитъ северни държави, на малкитъ европейски неутрални държави, на които можемъ да кажемъ нашитъ мжки и страдания, у които можемъ да намѣримъ съчувствие за голѣмитъ тежести, които понасяме и ще има да понасяме. Тамъ ще намѣримъ благодатна почва да се въздействува за намаление или премахване на репарациитъ. Безъ съмнение, правителството съ всички свои срѣдства на разузнаване и на преценяване работитъ

ще намъри и своите начини, по които да сложи този въпрос на разискване. Но ние, обществениците, навсякъде, където намърим уми да ни слушат, хора от значение, които могат да действуват на своето управление, можем смело да говорим истината за нашето положение и се надяваме, че по този път все ще можем да излезем на по-добър край.

Г. г. народни представители! Аз завършвам онова, което имах да разглеждам, с големи недостатъци, с много забавяния напред, с оставяне на много въпроси.

Връщам се към най-големия от въпросите — към въпроса за нашето вътрешно положение. Ние не бихме могли да разглеждаме спокойно тук нито въпроса за репарациите, нито въпроса за българските малцинства, ако не създадем вътре в страната една атмосфера на възможно търпими отношения и политическа борба. Да не се плашим от думата политическа борба. Нека да има политическа борба. Дайте тя да бъде отдушник, за да не се дири друг отдушник. И ако трябва да кажа нещо по онова, което на всички ви тежи, и бихте искали по него да чуete нещо от мене, аз ще кажа: по-добре е, че аз станах причина на един отдушник, отколкото въ каквото и да било друго да се дири отдушник. Нека такива да бъдат нашите политически борби — нека да се знаят границите им, какво целят, нека се избират формите, размерите им. Навсякъде ще се прескочи нещо, ще се направи нещо, което не е в реда на работите, което всички можем да не одобряваме. Това може да стане, това става, това е животът на народите. И ако това го направят един човек като мене, вие можете да си представите колко той е бил вътрешно принуден да го направи. И казвам: дайте възможност на всекиго, малък и голък да заживее, да бъде сигурен за себе си, за децата си, за живота си, за поминъка си, да не среща въ съседа си враг непримирим, да не среща въ властта орган, който дири неговото изтребление, неговото загиване. Дайте тази възможност. Дайте възможност на хилядите хора, които стоят още въ затворите, да се завърнат по домовете си. Дайте една пълна амнистия, премахнете изключителните закони. Държавата има достатъчно средства за борба. Тя не е лишена нито от полиция, нито от армия, тя има достатъчно репресивни средства да тури веднага край на всяка зла воля, на всяко пакостно начинание; тя може да тури край, стига да има една политика на омиротворение. Имаме ли такава политика? И ако вие се проникнете от тази мисъл, за възможното връщане към пълното нормално състояние, дайте възможност и на народа да се нареди съобразно с това.

П. Якимов (д. сг): Ние сме проникнати от такава политика, но помолете онзи там (Сочи земеделците) да се проникнат от такава политика.

Я. Сакъзов (с. д): Разбира се.

Сега съм обладан от мисълта да апелирам към вас от мое име, от името на моята група, и от името на другарите, с които излизаме въ коалиция въ последните избори: дайте възможност на българския земеделец, на българския занаятчия, на българския работник да усети, че е гражданин въ тая страна и че властта е негов сподвижник, негов съдействащ, не противодействующ орган, и тогава ще имате омиротворение. И може-би историята и нашият благодушен народ ще ви прости много нещо от онова, което той б е принуден да претърпи въ последните години, ще бъде въ състояние да ви го прости, с надежда, че бъдещето е негово и той ще съумее да се нареди с общи усилия за частие на нашата страна. (Ръкопляскания от социалдемократите, земеделците — „Врабча“ и занаятчиите)

Председателстващ д-р Б. Вазов: Има думата на родния представител г. Никола Кемилев.

Н. Кемилев (д. сг): (От трибуната) Г. г. народни представители! От онова, което изнесоха преждеговорившите оратори, у мене остави впечатление казаното от г. Малинов, който търсеше да оправдае това, що стана въ тия избори.

Аз не бих взел думата да говоря от тая трибуна по отговора на тронното слово, ако не чувствах у себе си голема сила да разпръсна легендата за страшни, крвави, еничерски нашествия. Безспорно, лудост ще бъде да

се отказват екцеси, да се отказват недоразумения и стълкновения било вчера, било днес, било които ще бъдат утре. Прави впечатление, че всичко се хвърля върху властта, върху правителството на Демократическия сговор като организатор на тия насилия. Трябва да се разбере веднаж завинаги от всички ни, че докато не се проникнем от оная мъдрост, която някои от ораторите изказаха тук, да превъзпитаме българския народ, не ще добием други резултати.

Аз няма да спирам вниманието ви, какъ сж ставали изборите през режима на Земеделския съюз — там ще бъдем единодушни даже с самите негови представители тук — но ще се спра на изборите, станали през времето, когато г. Пастухов беше министър на вътрешните работи. Г. Кръстю Пастухов организира ли тогава насилия при произвеждането на изборите или не? Аз лично отговарям: не. Екцеси станаха ли? Да.

К. Пастухов (с. д): Не.

Н. Кемилев (д. сг): За голема моя радост, архивите на Министерството на вътрешните работи стоят, документите сж тук и аз ще припомня няколко факти. Когато се говори, г-да, за насилия от една власт, ще трябва да не забравяме, че често пъти този, който стои на министерското място, е най-злопоставеният. Г. Кръстю Пастухов, вие отговаряте: „Не!“, но аз имам няколко случая, които ще посоча. Обаче, ще попитам още едно: когато Демократическият сговор произвеждаше изборите, имаше ли налице окръжното на министъра на вътрешните работи от 1919 г., август месец, въ което се казва: „Всёко печатно издание, каквото и да било, книга, брошура, позивъ, обявление, трябва да носи наименованието на печатницата, дето е печатано или истинското име на писателя или издателя. Против нарушителите ще се съставят актове и предават на съда съгласно чл. 538 от наказателния закон“? Това беше следъ току-що привършилата се стачка, за която г. Сакъзов приказваше. Под гнета на тая заповед на министъра на вътрешните работи тогава се произведох изборите. Позволете на мене, който бях далеч...

Д. Нейков (с. д): Тази заповед беше издадена след юлските събития, не след стачката. Стачката беше след това.

Н. Кемилев (д. сг): Почакайте, г-да, моля ви се, това подписът на г. Пастухов ли е? (Показва един лист)

Г. Марков (з. в): По-хубаво приказвайте за сегашните избори. Това го оставете — то е история.

Н. Кемилев (д. сг): Г. Георги Марков! За да се решат големите въпроси, които сложиха г. Малинов, г. Сакъзов и г. Мишайков, ние трябва да бъдем начисто.

К. Пастухов (с. д): Ако е въпрос за произвежданите от мене избори, аз мога да се позова на преценката на г. Къорчева, който не е мой приятел, а е мой политически противник.

П. Данчев (д. сг): Слушайте, както васъ слушаха.

К. Пастухов (с. д): Г. Кемилев! По-добре ще направите да отговорите на г. Мушанова за, начина, по който се произвежда изборите въ Русенска селска околия. Аз вървам на думите на г. Мушанова. Имал е възможност да се движи само той от опозиционните кандидати. Не можете да правите сравнение и диверсии съ едни избори, които сж били едни от най-свободните. (Ръкопляскания от социалдемократите. Възражения от сговористите)

Н. Кемилев (д. сг): Ти си винаги такъв подлецъ въ живота! Ти си винаги вървъл по наклонна плоскост, по линията на най-малкото съпротивление. За диверсии широк социализъм да не говори! Диверсията сж за Ваша смътка! Вие ще слушате, а на г. Мушанова ще имам голема радост друг път да отговоря.

К. Пастухов (с. д): (Казва нещо. Тропане от сговористите по банките)

Н. Кемилевъ (д. сг): Азъ мога да заявя на г. Пастухова, че ще имамъ голѣмата радостъ да отговоря на г. Мушанова по избора въ Русенска селска околия съ една страшна откровеностъ, която ще поразя по-скоро него, отколкото мене.

И така, г. г. народни представители, заболѣ ги много голѣмитъ Богове, които имаха нахалната дързостъ при четенето на тронното слово отъ Царя да направятъ единъ апострофъ и следъ това да искатъ да бжде мълчаливо Народното събрание.

К. Лулчевъ (с. д): Казахме истината.

Н. Кемилевъ (д. сг): Вие можете срещу всички да говорите, но не срещу оня, който не може да обяснява и говори.

К. Лулчевъ (с. д): Вие не трѣбваше да влагате въ устата на оня една лъжа.

Н. Кемилевъ (д. сг): Г. г. народни представители! Единъ началникъ на гарнизонъ, съ телеграма № 1.259 отъ 15 августъ 1919 г. донася, че въпрѣки нарежданията на министра на вътрешнитъ работи, широкитъ социалисти сж устроили публично събрание на открито на 30 крачки отъ полицейския участъкъ, дето се събраха всички чиновници, когато на другитъ политически партии е било забранено това. Да ви прочета другъ единъ документъ. Председателятъ на Татарпазарджишкото демократическо бюро, п. Николовъ, се оплаква, че шайка отъ дружбаши и широки социалисти, водена отъ редактора на „Земледѣлско знаме“ Лупариновъ, е нападнала събранието на Демократическата партия, на което покойниятъ Такевъ е давалъ отчетъ като народенъ представител и протестира.

Мога да Ви прочета още редица други документи, г. Пастуховъ. Азъ не Ви обвинявамъ, г. Пастуховъ.

К. Пастуховъ (с. д): (Възразява. Тропане по банкитъ отъ сговориститъ)

Председателстващъ д-ръ Б. Вазовъ: (Звъни) Нѣмате думата, г. Пастуховъ.

Н. Кемилевъ (д. сг): Азъ само документи чета.

К. Пастуховъ (с. д): (Казва нѣщо)

Председателстващъ д-ръ Б. Вазовъ: (Звъни) Трѣбва да спазвате реда; нѣмате думата, г. Пастуховъ.

К. Пастуховъ (с. д): Ще ми дадете думата. (Тропане по банкитъ отъ сговориститъ)

Д. Нейковъ (с. д): Тропате за главата си. Хубаво сж ви научили.

Н. Кемилевъ (д. сг): Азъ само документи чета. Вие можете да отговорите после, дайте ми възможностъ да продължа.

К. Лулчевъ (с. д): Кажете нѣщо за действията на полицията въ 1919 г.

Д. Нейковъ (с. д): (Къмъ Н. Кемилевъ) Четете още.

Председателстващъ д-ръ Б. Вазовъ: (Звъни) Моля ви се.

К. Лулчевъ (с. д): Има да слушате вие за изборитъ много работи.

К. Пастуховъ (с. д): Тази заповѣдъ е била за васъ . . . (Тропане по банкитъ отъ сговориститъ) Защо тропате?

Председателстващъ д-ръ Б. Вазовъ: (Звъни) Г. Пастуховъ! Моля Ви се, седнете си на мѣстото, недейте нарушава реда.

Н. Кемилевъ (д. сг): Александъръ Оббовъ, който не е мой политически приятелъ, телеграфира на 11 августъ 1919 г. до министра на вътрешнитъ работи Кръстю Пастуховъ: (Чете) „Лично протестирамъ отъ своеволията и партизанството, което върши окръжниятъ управителъ Тодоръ Димитровъ, противъ когото е възстанала цѣлата страна въ

неговото бѣснуване“. Ето ви актъ за единъ голѣмъ администраторъ — окръженъ управителъ! Г. Пастуховъ ли е виновентъ?

К. Лулчевъ (с. д): Цѣлата страна възстанала!

Н. Кемилевъ (д. сг): Г. Лулчевъ! Азъ искамъ да разберете, че когато Вие говорите за известни екцеси долу, не бива да отдавате тѣзи екцеси на злата воля на тѣзи, които носятъ отговорността за управлението. Нека спремъ погледа си на това, което се говори вчера. Азъ ще отговоря веднага, преди да мина по-нататъкъ, за оная прочута бомба въ с. Сваленикъ. Г-да! Единъ отъ виновнитъ е бившъ комунистъ, който е миналъ въ редовитъ на Демократическия сговоръ. Той е отишелъ въ с. Сваленикъ и хвърлилъ една бухалка въ двора, дето д-ръ Калиновъ спѣлъ. И тримата виновни сж въ затвора. Ние можеме да ги скриемъ, ако вървѣхме по пѣтя, по който сж вървѣли други. Въ дѣлата на Министерството на вътрешнитъ работи отъ 1919 г. азъ не виждамъ сложена нито една резолюция „да се намѣрять виновниците и да бждатъ тѣ наказани“, а „къмъ дѣло“.

Отъ сговориститъ: Позоръ! (Ржкоплѣскания)

К. Лулчевъ (с. д): Ще видите кѣде е позорътъ на изборитъ.

Председателстващъ д-ръ Б. Вазовъ: (Звъни) Моля, г-да, позволете на г. Кемилева да се изкаже.

Н. Кемилевъ (д. сг): Безспорно, отговорностъ ще падне и върху насъ, защото отъ наши хора е направено това.

Д. Нейковъ (с. д): Има ли и друго?

Н. Кемилевъ (д. сг): Има много работи.

Д. Нейковъ (с. д): Прочетете ги.

Н. Кемилевъ (д. сг): Не сж интересни за васъ.

Д. Нейковъ (с. д): Интересни сж.

Н. Кемилевъ (д. сг): Ще съобща и за Деде-Агачъ, и за Васъ, ако искате да знаете.

Д. Нейковъ (с. д): Съобщете. Най-после минаваме на този предметъ, кажете тия работи да ги чуемъ.

Н. Кемилевъ (д. сг): Г. г. народни представители! Азъ искахъ да бжда добре разбранъ най-напредъ отъ г. Пастухова и отъ приятелитъ му отъ Социалдемократическата партия, че трѣбва да бждатъ отдѣлени въпроситъ единъ отъ другъ, за да се разбератъ.

Г. Георги Марковъ ми казва: „Оставете миналото, кажете за настоящето“. Азъ не мога да премина едно мрачно минало, безъ да спра погледъ върху него.

Г. Марковъ (з. в): Много надминахте това минало.

Н. Кемилевъ (д. сг): Азъ спрѣхъ своя погледъ на действията на г. Пастухова като министъръ на вътрешнитъ работи, предполагайки, че най-лѣвиятъ и най-демократичниятъ министъръ, какъвто е имало въ България, ще е произвелъ свободни избори . . .

И. Януловъ (с. д): Най-свободни избори бѣха тѣ.

Н. Кемилевъ (д. сг): . . . и видѣхъ, че избори въ България, мимо желанието на респективния министъръ, не могатъ да станатъ свободно, ако страститъ долу сж разгорещени. Отдѣлнитъ лица, обаче, носятъ отговорностъ за това.

К. Пастуховъ (с. д): Питайте г. Ляпчева, не съмъ ли му гарантиралъ събрания. (Тропане по банкитъ отъ сговориститъ)

Д. Нейковъ (с. д): (Къмъ сговориститъ) Ей, кѣде се намирате тамъ, бе!

Председателстващъ д-ръ Б. Вазовъ: (Звъни) Какви сж тия викове, г. Нейковъ, дръжете се прилично, не се намирате въ механа, чувате ли? Правя Ви бележка.

Д. Нейковъ (с. д.): Правете и тамъ бележка. Да се държатъ и тѣ прилично.

Председателствуващъ д-ръ Б. Вазовъ: (Звъни) Държите се неистойно. Къде се намирате? Правя Ви бележка.

Д. Нейковъ (с. д.): Бждете безпристрастни. Какво е туй безобразие да тропатъ постоянно по банките.

Н. Кемилевъ (д. сг): Азъ виждамъ, г-да, че и тогава сж бушували същитѣ страсти, защото предъ мене е телеграмата на министра на вътрешнитѣ работи до пловдивския окръженъ управителъ, въ която се говори, че г. Малиновъ ще отиде да говори на публично събрание, че трѣбва да се избѣгнатъ онѣзи екцеси, които сж ставали въ други мѣста, и да му се гарантира съ всички срѣдства свобода на словото. А това значи, че министърътъ на вътрешнитѣ работи знае, че има хора, които не се подчиняватъ на законъ, на наредби, че личнитѣ страсти сж много по-силни и че единъ отъ голѣмитѣ държавници може да бжде изложенъ така зле, както въ Пазарджикъ е станало излагане на г. Такевъ. Отъ това следва ли ние, г-да, да хвърлимъ всичката отговорностъ върху г. Пастухова? Азъ само за едно хвърлямъ отговорностъ върху него — че не виждамъ на нито една отъ всичкитѣ тия телеграми сложена резолюция, щото провинениетѣ да се заловятъ и да се предадатъ на съдебнитѣ власти. Ако вие бѣхте видѣли на подаденитѣ сега оплаквателни телеграми до министър-председателя поставено „къмъ дѣло“, тогава вие бихте имали право да говорите за организиранъ тероръ; но когато вие ще видите на всички телеграми поставена резолюция: „до административнитѣ власти, да се взематъ всички мѣрки, за да се предотвратятъ инциденти, които страстнитѣ биха предизвикали“, вие не можете да говорите за насилия отъ страна на партията Демократически сговоръ и на правителството, изхождащо отъ тази партия.

Свършвамъ съ изборнитѣ насилия и ще моля да се разберемъ въ едно: да възприемемъ онова, което преждеговорившиятъ казахъ, да станемъ ние апостоли на помирението долу, а не да стоварваме всичкитѣ отговорности на общечелния въ униформа стражаръ и на министра на вътрешнитѣ работи. Ние да бждемъ най-напредъ хората, които ще запазимъ свободата на изборитѣ, а не да чакаме министър-председателътъ да я запази. За мене да ви кажа, малко ми е обидно, дето сутринта, въ деня на избора, въ едно отъ селата на Русенската околия, една група отъ 80 души искаше да превземе бюрото — обидно ми е, че азъ изхождамъ отъ властувашата партия. Когато имъ казахъ къде отиватъ и какви сж отговорноститѣ, тѣ тогава се окопиха, сиеха вилитѣ отъ раменетѣ си и си отидоха. Ще дойде Русенскиятъ изборъ, и ще говоримъ на тая тема. Но, има предизвикателства и отъ другата страна. Вие сте били свидетели колко стражари и кмегзвѣ сж треперѣли подъ угрозата на опозицията, като сж били заплашвани съ закона и затворъ. Вие сте били свидетели, колко издевателства е имало отъ агитатори на опозицията въ време на самитѣ избори надъ органиитѣ на властѣта. И когато избухне нѣкъде нѣкакъвъ инцидентъ, вие търсите отговорностъ само въ министра; търсите я въ всички нѣ, между насъ и между васъ.

Азъ ще премина на единъ по-интересенъ въпросъ. Мене много ме интересува въпроса, защо общественитѣ сговоръ не сполучи. Тази примамлива идея, изнесена като формула, като лозунгъ отъ г. Малиновъ, даваше едно успокоение въ редоветѣ на Демократическия сговоръ, че се отива къмъ оная срѣда, която ние смѣтахме болшевиизарана, наредена въ единния фронтъ, не да се опитомява, но да се омокотятъ отношенията между властувашата партия и онѣзи, които бѣха свалени съ превратъ. И г. Малиновъ вчера за наша голѣма изненада и за мое лично огорчение призна, че не е сполучилъ да образува тази широка коалиция — общественъ сговоръ. Г. Малиновъ! Позволете на менъ, който не искамъ да Ви давамъ съветъ, но да Ви прочета нѣколко документи, за да видите колко добродушно сге били заблудени и въ каква срѣда сте попадали.

Неужели може да се смѣта, г. г. народни представители, че можете да намѣрите допирни точки съ хора, чийто манталитетъ отъ миналото е известенъ на всички, хора, които бѣха възвели беззаконието въ законъ, насилиято въ система, хора, които въ 1922 г., въ Търново организираха покушение не само срещу представители на конституционния блокъ, но и срещу българската народна армия. Сега ще ви прочета, напр., една шифрована телеграма отъ 13 септември 1922 г., отъ тогавашния министъръ на войната.

Г. Томовъ смѣталъ, че като прати трима души следователи отъ Търново, за да унищожатъ тѣзи документи, подъ предлогъ, че ще се разследватъ нѣкои, не се съхранява частъ отъ тѣзи документи и другаде.

(Председателското мѣсто се засма отъ председателя)

На 13 септември отъ Министерството на войната се дава нареждане

К. Томовъ (з): Кой е подписалъ телеграмата?

Н. Кемилевъ (д. сг): Вие сте шефъ на армията, Вие сте министъръ на войната, не може да Ви заблуждаватъ и безъ Васъ това не става.

К. Томовъ (з): Водѣ се следствие и се установи противното на това, което твърдите.

Н. Кемилевъ (д. сг): Азъ само ще чета, а следъ това ще кажа каква е функцията на народния представителъ и каква е функцията на военния министъръ. — На 13 септември съ шифрована телеграма отъ Военното министерство до четирини гарнизона — въ мене е телеграмата до Русенския гарнизонъ — се дава нареждане хиляда манлихерови пушки да бждатъ веднага изпратени отъ Русе съ човѣкъ въ гр. Търново и да се предадатъ тамъ на началника на гарнизона. Такива телеграми последватъ и до Плевенския и Шуменския гарнизони и до Софийския огнестреленъ складъ. На Горноорѣховската гара се събиратъ 5 хиляди манлихерови пушки съ 5 картечници, тогава когато конституционниятъ блокъ отиваше да протестира срещу една насилническа властъ.

Н. Нидаревъ (д. сг): Когато на насъ не се даваше и ножчета да имаме.

Н. Кемилевъ (д. сг): Когато войсковитѣ части искатъ квитанции за полученото орѣжие, изпраща се втора шифрована телеграма, съ която се съобщава, че по нареждане на Военното министерство, изпратеното орѣжие за Търново ще се предава на довѣреното лице на Вътрешното министерство Кюрбановъ. Има ли такава нѣщо, г. военни министри отъ дружбашко време?

К. Томовъ (з): Не е отъ военния министъръ.

Отъ сговориститѣ: „Позоръ!“

К. Томовъ (з): Напраздно викате „Позоръ!“, г-да! Азъ бихъ искалъ отъ г. военния министъръ, въ рѣшетъ на който е цѣлата преписка, да я донесе въ Народното събрание и да даде освѣтление. Но азъ мисля, че Вие извършвате престѣпление спрямо интереситѣ на държавата и нацията, когато повдигате този въпросъ.

Нѣкой отъ сговориститѣ: Взеха пушки отъ войската, за да убиватъ мирни граждани.

Г. Поповъ (д. сг): (Къмъ К. Томовъ) Вие пращате пушки и картечници, за да се убиватъ мирни граждани.

К. Томовъ (з): Съ 5.000 пушки не се избиха толкова хора, колкото при другъ случай въ Русе се избиха. Защо повдигате тѣзи трѣнливи въпроси?

А. Пирониковъ (д. сг): Защо не заповѣдахте да се върнатъ пушките?

Председателътъ: Г-да и отъ дветѣ страни! Пазете спокойствие и не прекъсвайте.

Н. Кемилевъ (д. сг): Отъ пета дружина, отъ която сжщо е изпратено орѣжие, се взеха 1.000 манлихерови пушки и на другия денъ дружината остана безъ орѣжие. Отъ Софийския огнестреленъ складъ се вземаха 920 манлихерови пушки, 730 ножа, 80 карабини и 53.000 патрони — за конгреса на цвеклопроизводителитѣ!

Отъ сговориститѣ: „Позоръ!“

Н. Кемилевъ (д. сг): Разграбени сж отъ два склада въ Търновския гарнизонъ 45.000 патрона и 3.800 картечни патрони. — Сигурно за семе на цвеклопроизводителитѣ.

Отъ сговориститѣ: „Позоръ!“

Н. Кемилевъ (д. сг): Срещу кого занесохте това оржие?

Д. Кьорчевъ (нац. л): Защо ги амнистирахте?

Н. Кемилевъ (д. сг): Какъ този нѣкогашенъ министъръ може да търпи такъвъ страшенъ скандалъ: да вижда какъ и на безъ това обезоръжената българска армия се отнема последното оржие и се раздава на тълпите, водени отъ една неотговорна фигура Кюрпановъ? Коя бѣше тази фигура, на която предадохте оржието на българската армия? Довѣрено лице на министра на вътрешнитѣ работи!

К. Томовъ (з): Ако вие сте направили една десета отъ онова, което сж направили тогавашнитѣ управители за запазване на българското оржие, то ще бѣде честъ за васъ. (Тропане по банките отъ сговориститѣ)

Отъ сговориститѣ: Долу, позоръ!

Нѣкои отъ сговориститѣ: Вие убивахте българскитѣ граждани съ това оржие.

К. Томовъ (з): Да, да, убивали сме български граждани!

Н. Кемилевъ (д. сг): Г-да! Частитѣ оставатъ обезоръжени, оржието бива разграбено, оржието липсва и съ единъ голѣмъ цинизъмъ се отговаря: „Единъ отъ вагонитѣ подъ № 21.135 не стана нужда да го отваряме, понеже блоковитѣ водачи сж арестувани“. Блокътъ, който не отиваше на бой и на война, който бѣше съ голи ржце, а съ слово и жаръ служеше на една истина и една идея, бѣше разпилѣнъ и разпрѣснатъ. И ние видѣхме на нова смѣтка презъ месецъ септемврий 1923 г. дулата на тия разграбени пушки отъ еднофронтотъ въ Берковско и Фердинандско. Тамъ се почна гражданската война. И ако потърсите нейното начало ще видите, че тя се роди въ Търново и се приключи въ Берковица съ сжщото това оржие, което вие, като воененъ министъръ, позволехте да бѣде пренесено тамъ.

Ето защо, г-да, никой не трѣбва да се очудва, защо голѣмата идея на г. Малиновъ не е срещнала единъ отзвукъ у ония, къмъ които той искаше да се приближи. То се дължи на това, че тѣхното разбиране за управлението е свършено друго, че тѣ мислятъ за единъ реваншъ като дойдатъ на властъ.

Но на мене ще ми се отговори: „Ние отидохме къмъ примирителното крило“. Кое е това по-примирително крило? Г-да! Да се разберемъ, да бждемъ на ясно. Горѣ голѣмцитѣ може да се дълѣятъ и кѣсатъ, тѣ може да искатъ да дълѣятъ мегданъ за първенство, но азъ твърдя съ положителностъ, че надви онази групировка, за която имаше нареждане отъ вѣнъ, отъ задграничното представителство да бжде подкрепена, за нея да се гласува.

Ето защо, г. Малиновъ, вие не можахте въ тия хора да намѣрите онова, което да сгрѣе Вашата мисль, да стопли Вашата идея, да се разшири тя и да се образува оня фронтъ на примирението, за който вие мечтаете. За насъ е ясно и открито, че тѣ не ще се примирятъ. На тѣхъ не трѣбва да се вѣрва дотогава, докогато не дадатъ пълни доказателства и декларация, че тѣ нѣматъ нищо общо съ задграничнитѣ представители на Земледѣлския съюзъ и че сж скѣсали съ ония, които предаватъ отечеството отъ вѣнъ и служатъ на чужди каузи. Но за мене е ясно като бѣлъ день, че ако утре по стѣпките било на г. Малиновъ, било на г. Пастуховъ, било на г. Димо Кьорчевъ, било на г. Боянъ Смиловъ, или на който и да било представителъ на голѣмитѣ групи у насъ, тѣ биха се докопали до управлението, тѣ пакъ ще бждатъ сжщитѣ ония, каквито ги видѣхме следъ 1919 г. (Ржкоплѣскания отъ сговориститѣ) Тѣ не могатъ да бждатъ други. И тѣ намѣриха, г-да, своята подкрепа. Забележете, че бившата разтурена комунистическа партия, само въ София и Варна излѣзе съ свои листи и само нѣколко души нейни народни представители се избраха, а на другитѣ нейни последователи се даде нареждане да гласуватъ за оловения блокъ. Ние имаме признанията на много отъ тѣхъ, че късно сж получили нареждането да гласуватъ за оловената коалиция. Прочее, единниятъ фронтъ сжществува.

Г. Марковъ (з. в): Недейте сочи комунисти само въ насъ. Комунисти има и въ вашитѣ редове. Нали се посочиха въ Мирково комунисти станали сговористи. Има много такива.

Н. Кемилевъ (д. сг): За насъ е ясно като бѣлъ день, че единниятъ фронтъ сжществува. Но най-странното за насъ е, дето Социалдемократическата партия не можа да прозрѣ, че тя се долепа да възкрѣсва единния фронтъ, че тя дава кредитъ на онова, което нѣма право на политическо сжществуване въ тази страна.

Д. Нейковъ (с. д): Нѣма единенъ фронтъ.

Н. Кемилевъ (д. сг): Г. Нейковъ! Азъ знамъ, вие не сте въ единния фронтъ, нито г. Лулчевъ е тамъ, но той е задъ вашия параванъ, той е задъ васъ. Вие го чувствувате и виждате. Азъ съмъ съгласенъ съ Васъ, че вие не сте въ единния фронтъ.

Г. г. народни представители! Азъ ще спра. Искатъ да изнеса тѣзи малки странички отъ близкото минало предъ васъ, за да бждемъ по-начисто и по-наясно.

(Спрѣчкване и сбиване на заднитѣ банки между народнитѣ представители Борисъ Толевъ и Милю Милевъ, сговористи отъ една страна, и Христо Баевъ, земледѣлецъ, крило „Врабча“ отъ друга страна. Глѣчка).

Председателтъ: (Звъни)

Д. Нейковъ (с. д): Г. председателю! Единъ народенъ представител отъ мнозинството удари плѣсница на народния представител Христо Баевъ. Ще има ли маказане за него?

Председателтъ: Виновниятъ ще бжде наказанъ.

Д. Кьорчевъ (нац. л): Вие въ Камарата биете, та въ изборитѣ ли нѣма да биете! (Глѣчката продължава)

Председателтъ: (Звъни) Г-да! Пазете тишина. Моля, г-да квесторитѣ да влѣзатъ въ ролята си.

К. Лулчевъ (с. д): Ако Парламентътъ не наложи санкция на виновния, ние ще напуснемъ Парламента въ знакъ на протестъ срещу това, което става тукъ.

Председателтъ: Седнете си на мѣстото! Не знаете какво ще направя.

Г. Марковъ (з. в): Азъ моля да се накаже виновниятъ.

Х. Баевъ (з. в): Г. председателю! Четири години съмъ билъ въ българския Парламентъ и никога не съмъ билъ обижданъ и оскѣрбяванъ по този начинъ. Заявявамъ Ви, че азъ съ нищо не предизвикахъ този господинъ, който ми удари плѣсница. Азъ се обърнахъ къмъ него и го помолихъ да престане да закача. Абсолютно нищо оскѣрбително не му казахъ. (Тропане по банките отъ нѣкои сговористи) Въмѣсто това той се нахвърли върху мене да ме бие. Какви сж тия работи въ българския Парламентъ? Азъ искамъ удовлетворение отъ Парламента.

К. Лулчевъ (с. д): Наложете санкции, г. председателю, иначе цѣлата опозиция ще напусне Парламента.

Председателтъ: Г-да! Пазете тишина. Азъ не зная преди всичко какво се е случило. Какви санкции искате да наложатъ? Пазете тишина и редъ, ако искате да се наложатъ санкции. Моля, квестора г. Стоименъ Савовъ да въздвори редъ и тишина. Моля, г-да, успокойте се. Нека свърши ораторътъ и тогава ще разгледаме случката.

Д. Нейковъ (с. д): Нѣма какво да свършва ораторътъ. Ораторътъ ще говори после.

Председателтъ: Не мога да прекъсна речта на г. Кемилевъ. Когато свърши, ще разгледаме случката каква е.

Д. Нейковъ (с. д): Позоръ е това, което се върши тукъ.

Председателтъ: Оставете тия силни думи. Не смущавайте реда въ Събранието. Не внасяйте раздражение. Бждете по-спокойни. Нека въдворимъ редъ и да издигнемъ престижа на Парламента. Преди всичко, вие провокирате. Азъ ще наложа наказание на виновницитѣ. Желая да се успокои Събранието, да свърши ораторътъ и ще разгледаме случката. Азъ нѣма да забравя.

Отъ лъвицата: А-а-а!

Председателътъ: Азъ ще наложя наказание на виновниците, следъ като г. Кемилевъ свърши речта си.

К. Лулчевъ (с. д): Тоя, който си позволява да нанася побой въ Народното събрание, трѣбва веднага да бѣде изключенъ. Вънъ този побойникъ!

Председателътъ: Той ще си получи наказанието.

И. Лѣкарски (д. сг): (Къмъ К. Лулчевъ) Въ миналата сесия ти изкърти трибуната, а сега искашъ веднага да се накаже. Имайте търпение.

К. Лулчевъ (с. д): Вие ме предизвикахте тогава.

Председателътъ: Председателството иска да изпълни своите функции, но вие не му давате възможност да стори това. Моля, г-да, успокойте се, за да може г. Кемилевъ да свърши речта си.

Има думата г. Кемилевъ.

Д. Нейковъ (с. д): Искаме санкции.

Председателътъ: Ще има санкции.

А. Радоловъ (з. в): Ще направите онова, което направихте съ представителя на Работническата партия.

Председателътъ: Добре, следъ като ораторътъ свърши речта си, виновниците ще получатъ наказанието си.

А. Радоловъ (з. в): Необходимо е още сега да се взематъ санкции.

Председателътъ: Нека завърши г. Кемилевъ. Оставете ме да изпълня дълга си като председател. Не ме смущавайте. Азъ се грижа повече отъ Васъ за реда.

Д. Гичевъ (з. в): Г. председателю! Трѣбва да наложите санкция.

Г. Марковъ (з. в): Щомъ народните представители не сѫ защитени тукъ, ние ще излѣземъ.

Председателътъ: То е ваша работа.

Г. Марковъ (з. в): До тамъ ли да дойдемъ?

Председателътъ: Оставете ме да изпълня длъжността си. Не ме смущавайте. Не нарушавайте реда. Азъ се грижа повече за реда.

Д. Нейковъ (с. д): Г. председателю! Тукъ става побой. Вие не виждате ли? Защо минавате това мълкомъ?

Председателътъ: Моля, азъ ще наложя наказание. Ще приложя правилника.

Г. Марковъ (з. в): Ако не се взематъ мѣрки, веднага ще излѣземъ.

К. Лулчевъ (с. д): Ще напуснемъ заседанието.

Отъ сговориститѣ: Напуснете! (Социалдемократитѣ, занаятчиитѣ и земеделцитѣ-врабчовисти напускатъ залата. Тропане по банкитѣ отъ сговориститѣ и викове „вънъ, вънъ“)

Я. Сакъзовъ (с. д): Г. председателю! Вземете мѣрки.

Председателътъ: Г. Сакъзовъ! Азъ ще наложя наказание, но нека свърши ораторътъ.

А. Радоловъ (з. в): Не може така.

С. Омарчевски (з): (Казва нѣщо)

Председателътъ: Г. Омарчевски! Я си седнете на мѣстото. Най-малко вие имате право да говорите.

Н. Мушановъ (д): Г. председателю! Искамъ думата по инцидента, който сега стана въ Народното събрание. Само за минутка.

Председателътъ: Добре, за една минута вие давамъ думата.

Н. Мушановъ (д): Г. председателю! Чини ми се, че правите грѣшка, като не искате да ликвидирате инцидента още сега. (Възражения отъ сговориститѣ) Моля вие се. Трѣбва непременно да се открие отговорността и председателството да вземе съответните мѣрки. Не можете да чакате да свърши ораторътъ и тогава да разглеждаме случката. Това не е бивало никога тукъ, не трѣбва да бѣде и сега. Още сега, въ момента, трѣбва да се изясни този въпросъ и онѣзи, които сѫ виновни, които сѫ се провинили спрямо правилника, да си получатъ заслуженото наказание, ако искате Парламентътъ да стои на онай висота, на която трѣбва да стои.

Д. Кьорчевъ (нац. л): Има и практика.

И. Петровъ (д. сг): Г. Мушановъ! Позволете да вие забележа, че провокацията иде оттамъ. (Сочи лъвицата) Г. Сакъзовъ говори два часа, слушахме го. Въ миналото сме слушали и Васъ, но сега не ставайте защитникъ на провокаторитѣ.

Председателътъ: Азъ моля да имате търпение.

Н. Мушановъ (д): Азъ съмъ защитникъ на реда въ Парламента. Станалото е позоръ за Парламента и трѣбва да се ликвидира веднага. (Възражения отъ сговориститѣ)

Председателътъ: Г. Мушановъ! Вие сте старъ парламентаръ. Запазете спокойствие. Следъ като г. Кемилевъ свърши речта си случката ще бѣде разследвана и виновнитѣ ще бѣдатъ наказани, ако реши Събранието. Запазете спокойствие. И азъ щада, като Васъ, престижа на Парламента.

Продължете, г. Кемилевъ.

Н. Кемилевъ (д. сг): Че социалдемократитѣ сѫ мислѣли така за тия партии, които сѫ еднофронтовски, азъ ще се базирамъ на тѣхнитѣ вестници и статии, писани презъ 1923 г. Въ една статия, озаглавена „Съюзътъ на нечестивитѣ“, ето какъвъ пасажъ намирамъ като характеристика на тѣхното върую, отъ който още по-странно става човѣку като гледа социалдемократитѣ да пледиратъ каузата на тия приятели. (Чете) „Съюзъ между нечестивитѣ, съюзъ между предателитѣ комунистически вождове, които поискаха напоследък да продадатъ България на чужденцитѣ, и дружбашкиитѣ вождове, които 4 години разбойническуваха, насилвахъ и развратничеха въ нещастната българска земя“.

Това пише органътъ на Социалдемократическата партия. Сжщитѣ тѣзи социалдемократи презъ 1923 г., когато ние произвеждахме изборитѣ, въ предизборната агитация въ своя позивъ къмъ софийскитѣ избиратели, ето какво пишатъ: (Чете) „Избиратели! Срещу всички тѣзи опорочени бюлетини, вие имате бюлетината на коалираитѣ се партии отъ Демократическия сговоръ и Социалдемократическата партия. Петъ партии правятъ върховни усилия, за да изведатъ България отъ тежкото положение, въ което се намира. Тия партии златни планини не обещаваатъ — защото златнитѣ планини сѫ въ приказкитѣ за децата и за навнитѣ хора“ и т. н. и т. н.

Ето, г. г. народни представители, образа на една партия, която се роди като едно недоразумение въ нашия политически животъ; ето нейното разбиране за Земеделския съюзъ, разцепенъ днесъ на две. Ето какъ е билъ той таксуванъ и какъ е билъ гледанъ отъ тѣхъ, а днесъ сѫ въ коалиция. И човѣкъ е въ недоумение и се пита: кога сѫ били прави социалдемократитѣ? Тогава ли, когато тѣ преценяваха така рѣзко, така открито тая политическа група, или днесъ, когато сѫ въ изборна коалиция съ земеделцитѣ? Ето защо не можа да стане онова, което се мечтаеше отъ по-умѣренитѣ, отъ партиитѣ на реда и законността. Ето защо не можа да се разреши онай тежка задача, която бѣха поели върху себе Националь-либералната и Демократическата партии — да се доближатъ до земеделцитѣ и да създадатъ една голѣма обществена сила, която най-после съ своята критика да упражнява контролъ, да бѣде по-везка. А ако единъ день правителството на Демократическия сговоръ, по силата на много обстоятелства, външни или вътрешни, които могатъ да се стекаатъ, бѣде принудено да отстъпи властта, да има кому да я отстъпи, а не да настѣпи анархия. Ето защо азъ виждахъ и по-рано, виждамъ и въ днешния день, че всички усилия на почтени политици,

всички усилия на почтени и честни българи ще останат суетни, когато тѣ ще отидат между приятелитѣ на фронта на разрушението, за да търсятъ чрезъ тѣхъ ликвидиране на старото положение, обнова и закрепване на България въ бъдеще. (Ржкоплѣскания отъ сговориститѣ) Това е моето разбиране.

Уясненъ предъ васъ този въпросъ, г. г. народни представители, азъ минавамъ по-нататъкъ. За мене е ясно това, което става въ днешното Народно събрание. Азъ мога да ви увѣря, че върховнитѣ усилия на всички народни представители, на една грамадна частъ отъ опозицията ще отидатъ напразно, ще останатъ суетни по силата на това, че тукъ имаме вече болшевиизирани елементи, които прогониха отъ своята срѣда честнитѣ и почтени социалдемократи въ лицето на г. Джидрова, на Димо Казасова, на г. Асенъ Цанкова и други още тѣхни другари. Тукъ остана само онова, което винаги е лѣжкатушило въ нашия обществено-политически животъ по пѣтя, да търси допирни точки, не до идеитѣ, които го крепятъ, а до онѣзи, които могатъ да му дадатъ меснети, мандати, да го прокаратъ въ Народното събрание. Така бѣше въ годината 1919, така бѣше въ годината 1923, така, не за изненада, но за потвърждение на истината, стана и въ годината 1927. Социалдемократитѣ, въ лицето на Джидрова, на Димо Казасова, на Асенъ Цанкова ги нѣма тукъ. Ние виждаме тукъ епохарщината, ние виждаме тукъ чешмеджиевщината, ние виждаме онѣзи, които цѣлъ животъ е сѣялъ отрова срещу българщина и срещу българско да стои тукъ и съ своитѣ приятели да провокира, да създава настроения, за да се изкарва мъченикъ. Ние видѣхме отъ тѣхна страна небивалъ скандалъ въ политическата история на България: когато държавниятъ глава чете тронното слово — макаръ да е ликвидиранъ този въпросъ, ние не можемъ да го минемъ безъ протестъ — да се обади господинътъ (Сочи Я. Сакжзовъ) и да каже: „Насилия имаше, Ваше Величество!“ Кѣде бѣше той да каже въ 1919 г., при наличността на тия телеграми (Показва ги), „насилия имаше“? Защото и тогавашното тронно слово съдържаше въ сѣщия пасажъ, че изборитѣ сѣ минали при обичайната свобода. Но тѣ нѣмаха тая смѣтка. Тѣ имаха смѣтка да прикриятъ това нѣщо, тѣ имаха смѣтка да минатъ за мъченици. Въ 1923 г. неужели нѣмаше екцеси? Презъ време на тогавашната гражданска война, широкитѣ социалисти не говорѣха за насилия, но днесъ, когато отидоха на другия фронтъ, за да получатъ меснети, мандати, тѣ говорятъ за страшни насилия, организиращи отъ властѣта, и убеждаватъ министъръ-председателя, убеждаватъ кабинетъ на Демократическия сговоръ, че тия именно насилия сѣ, които хвърлятъ народа ни въ гражданска война. Г. Сакжзовъ може да разправя другиму, че той е съветвалъ работничеството да не троши машинитѣ. Азъ знамъ какво е съветвалъ той въ годинитѣ, когато ходихъ като офицеръ да пазя държавното имущество, да пазя арсеналитѣ, да пазя фабричитѣ, да пазя частната собственостъ срещу широкитѣ социалисти, които тогава бѣха единни и недѣлими съ днешнитѣ комунисти. Но ние, партиитѣ на законността и реда, партиитѣ на съвременния строй, ще трѣбва да разберемъ кѣде отиваме, кого крепимъ и кого легитимираме. За менъ е страшенъ утрешниятъ день, не затуй, че ще паднемъ въ една борба, която тѣ (Сочи лѣвницата) биха се опитали да изнесатъ на улицата. Азъ знамъ, че здравото гражданство ще бѣде обединено въ фронта на нацията срещу фронта на разрушението. (Бурни ржкоплѣскания отъ сговориститѣ) И менъ не ме плаши това. Азъ се питамъ: ще трѣбва ли да преживѣемъ тия дни на една нова гражданска война; ще трѣбва ли на нова смѣтка братъ срещу брата да възстане и каква ще бѣде ползата за народа, какво ще спечели нашето отечество отъ това? Азъ това не виждамъ и това именно ме плаши. И когато азъ възставамъ силно — може-би това е присъщо на моя темпераментъ — когато възставамъ противъ едни коалиции, които се образуваха въ изборитѣ, това не е затуй, че ние се бояхме отъ изгубване на мандатитѣ си. Повѣрвайте ми, чисто-сърдечно ви говоря — говорилъ съмъ по това съ г. министъръ-председателя и съ много мои другари — ние всички сме били петимни да видимъ тукъ по-други фигури, отколкото онѣзи тъмни личности на едно срамно и позорно минало. (Бурни ржкоплѣскания отъ сговориститѣ) Насъ не ни разбраха — не знаемъ защо, но на насъ е болно, на менъ лично е болно като човѣкъ, който преди 9 юний е принадлежалъ на друга политическа партия. Много личности по върховетъ на тая партия, обединена въ едно цѣло, иматъ участие въ 9 юний. И това да не се забравя. Насъ ни движеха тогава съвършено други идеи. Г. Смиловъ! Ако си спом-

няте, въ Разградъ, когато предричахме смъртъта на гражданския блокъ, у насъ се яви идеята да се образуватъ граждански ядра отъ всички политически партии.

Б. Смиловъ (нац. л. о): Азъ ще си кажа думата.

Н. Кемилевъ (д. ст): Това бѣха зачатки, не отъ друго, а само отъ болкитѣ къмъ народа, отъ страшното, което видѣхме, че иде. Защото преди да дойде Търново, ние знаехме, че иде Търново. Ние знаехме, че това, което стана, ще стане, но не знаехме дали въ Търново или въ Пловдивъ или другаде ще стане. Ние знаехме, че има една властъ страшна, една властъ, която не може да върви по пѣтицата на едно почтено управление и трѣбваше да организира свои организирани банди. И искате ли едно свидетелство? Главниятъ секретаръ на Министерството на вътрешнитѣ работи съшифрована телеграма № 5.467 отъ 8 май 1923 г. — единъ месецъ само преди 9 юний, защото тѣ се готвѣха да направятъ противното, да унищожатъ Шуменския затворъ съ затворницитѣ, Сливенския затворъ съ затворницитѣ, да унищожатъ отдѣлни фигури, които биха попрѣчили на тѣхното поплъзновение, да унищожатъ българската държава като държава — съобщава следното: (Чете) „Ускорете формирането на бойнитѣ ядра, които всѣки моментъ да бѣдатъ готови да потеглятъ, щомъ бѣдатъ повикани. Особено внимание да се обърне на дисциплината, пропита съ съзнанието къмъ съюзнитѣ интереси за спасение на съюза“. Тази телеграма, както казахъ, е подписана отъ главния секретаръ на Министерството на вътрешнитѣ работи г. Спасовъ. Забележете, че 9 юний едва успѣ да дойде. Ако 9 юний бѣше закѣснѣлъ съ два дни, щѣше да бѣде много кѣсно дошълъ, защото голѣмото мнозинство отъ васъ едва ли щѣше да се рада на него. Къмъ това водѣха дружбашитѣ. И до день днешенъ азъ не съмъ видѣлъ тѣ да сѣ дали доказателство, че сѣж се пречупили, че сѣ трѣгнали по другъ пѣтъ, защото всѣкидневнитѣ известия ни носятъ нови конспирации, всѣки день сведенията идватъ да се допълватъ, едно следъ друго да се стоварятъ като тежки камѣни върху българската действителностъ, че задграничното представителство е, което командува Земледѣлския съюзъ тукъ и дава кредитъ на тая или оная группировка.

При тая горчива действителностъ ще трѣбва ли да повѣрваме на декларацията на г. Коста Томовъ, който нѣма куража като воененъ министъръ да прѣсне тогавашната бѣсна, разюздана тѣлпа, като изпрати две роти войници, а допусна да бѣде разпилѣно и разграбено българското орѣжие? И той сега не смѣе да се оправдава, че като тогавашенъ министъръ на войната билъ противъ това, което е станало въ Търново! Въ негово присѣствие се раздавало орѣжие на довѣреното му лице Кюрпановъ, а то го е раздавало на тѣлпата. Та не сме деца да не знаемъ какво може да направи организираната сила, какво могатъ да направятъ две роти срещу 5 хиляди души. И кой може да даде доказателства, че утре не ще се повтори сѣщото, кой може да ме убеди, че тѣ сѣ станали по-добри, кой може да даде свидетелство, че утрешния день тѣ не ще постѣпятъ тѣй, както постѣпиха следъ 1919 г.? Кой ще ни гарантира, че нѣма да образуватъ на нова смѣтка бойни ядра и че не ще се намѣримъ предъ невъзможността да дишаме и да живѣемъ?

И когато тия господиновци иматъ нахалната дързостъ да говорятъ отъ трибуната за насилия, вършени отъ днешното управление, тѣ трѣбва да си припомнятъ кои сѣж и кѣде сѣж. Ние сме много скоро отдѣлени отъ едно страшно минало, за да не го забравимъ. Нека то ни послужи за поука и да държи на шрекъ не само Демократическия сговоръ, но и неговитѣ наследници, защото ние нѣма да отидемъ по пѣти на Стамболийски, да сочимъ разюзданата тѣлпа на разрушението за наши наследници, а ще сочимъ онѣзи, които служатъ на съвременния български строй и на българската конституция. (Бурни ржкоплѣскания отъ сговориститѣ)

Председателятъ: Г. г. народни представители! Трѣбва да се ликвидира съскръбния случай, който стана преди нѣколко минути между народнитѣ представители г. г. Милевъ, Толевъ и Баевъ.

Г. Баевъ не е тукъ. Азъ бихъ желалъ отъ него да чуе Събранието какъ е станалъ самиятъ инцидентъ. Азъ видѣхъ, че г. Толевъ се впусна срещу Баевъ отъ банката, на която той седѣше задъ него.

Д-ръ И. Фаденхехтъ и други сговористи: Да се извика г. Баевъ.

Председателът: Моля квестора г. Сапунджиев да извика г. Баевъ, за да даде обяснения на Събранието.

Квесторъ Н. Сапунджиев (д. сг): (Излиза от залата, за да повика г. Баевъ)

К. Томовъ (з): (Идва въ залата) Г. председателю! Азъ искамъ думата за лично обяснение.

Председателът: Събранието желае г. Баевъ да каже какъ е станалъ инцидентътъ. Чака се да дойде г. Баевъ. (Глъчка) Моля, тишина, г-да!

Квесторъ Н. Сапунджиев (д. сг): (Връща се въ залата) Г. Баевъ отказва да дойде.

Председателът: Г-да! Г. Баевъ отказва да дойде.

Г. Толевъ! Имате думата, за да обясните какъ стана случката.

Б. Толевъ (д. сг): Ще кажа само две думи, г. г. народни представители. Азъ стояхъ тамъ спокойно и слушахъ съ най-голямъ внимание г. Кемилева. Въ това време видяхъ, че г. Баевъ спори изъщо съ единъ нашъ другаръ, когото не познавамъ. Отидохъ при тяхъ и забелязахъ на г. Баевъ най-почтително, най-човешки: „Г-не! Ние вашитъ оратори ги слушахме...“

Обаждагъ се: Не се чува. Елате на трибуната

Председателът: Г. Толевъ! Моля, елате на трибуната.

Б. Толевъ (д. сг): (Идва на трибуната) Азъ му казахъ: „Ние слушахме вашитъ оратори съ най-голямъ внимание и съ най-голяма учтивост. Ти недей бърбори, недей се обръща назадъ да ни отнемашъ възможността да слушаеме“.

(Идватъ въ залата земледѣлцитъ — крило „Врабча“, социалдемократитъ, занаятчийтъ, работничитъ и земледѣлцитъ)

Той се обръща и ми каза: „Не ви е срамъ!“ — „Не ме е срамъ!“ Тогава азъ му казахъ: „Не ви е срамъ, кръвонийци! Сукинъ сине, къде се намиращъ?“ И мислейки, че защитавамъ своята лична чест и честта на Парламента и на Демократическия сговоръ, азъ му нанесохъ две плъсници. Това не го крия.

Извинение, г-да, не искамъ. Това ще бжде най-голямото унижение за мене да искамъ извинение отъ единъ врабчовистъ, и то секретаръ на тия хулигани. (Сочи земледѣлцитъ — крило „Врабча“). Азъ ще свържа моята постапка съ групата; ако групата мисли, че съмъ събркалъ, изключете ме. Но, за Бога, извинение недейте иска отъ мене, защото азъ считамъ, че съмъ правъ, защото ще докосна моя престижъ и престижа на партията, ако отида да искамъ извинение отъ такъвъ приятелъ. Казахъ, не крия факта — ударихъ го.

Председателът: Има думата народниятъ представителъ г. Христо Баевъ.

Х. Баевъ (з. в): (Отъ трибуната) Г. г. народни представители! Четири години вече съмъ въ българския Парламентъ и до този моментъ съ мене подобенъ скандалъ не се събше случилъ. Ние си стоиме на банкитъ. Около мене събра много отъ народнитъ представители отъ лѣвицата. Случаятъ е дословно такъвъ. Азъ ще ви кажа истината, а вие по-нататкъ направете вашето заключение.

Б. Толевъ (д. сг): А азъ лъжа ли?

Х. Баевъ (з. в): Не искамъ да кажа, че лъжете или че истината казвате. Имаше хора около насъ, па и всички журналисти въ ложата видѣха истината. Г-да! Ние си стоиме на мѣстото. Нѣмамъ честта да познавамъ нито господина тамъ (Сочи Б. Толевъ), който предизвика скандала, нито другия господинъ на който, както разбрахъ после, името му било Милю Милевъ. Не познавамъ нито единия, нито другия, защото сж нови депутати отъ днешната Камара. Когато започнаха да вдигатъ шумъ и да правятъ апострофи, азъ се обърнахъ къмъ тяхъ и казахъ: Г-да! Моля, пазете по-голямъ тишина, за да можемъ да слушаеме.

Б. Толевъ (д. сг): (Възразява нѣщо)

Х. Баевъ (з. в): Вие правѣхте апострофи и се занимавахте съ лѣвицата, когато се обърнахъ къмъ васъ съ молба да пазите тишина, за да можемъ да слушаеме. Това бѣше истината. На първата ми молба гѣ нищо не отговориха. На втората ми молба, когато втори пътъ започнаха да вдигатъ шумъ, господинътъ тамъ (Сочи Б. Толевъ) и г. Милю Милевъ и азъ се обърнахъ къмъ тяхъ и пакъ имъ казахъ: Г-да! Моля ви се, за Бога, разберете, оставете ни да слушаеме, тогава господинътъ тамъ съ бѣлото палто...

Отъ лѣвицата: Какъ му е името?

Х. Баевъ (з. в): Г. Толевъ, ако се не лъжа...

Б. Толевъ (д. сг): Да, да.

Х. Баевъ (з. в): ... се обърна къмъ мене и каза: „Вашата мама дружбашка, сукинсиновци“.

Б. Толевъ (д. сг): Лъжешъ!

Х. Баевъ (з. в): Има 20 души свидетели, и ако се установи, че азъ лъжа, заявявамъ ви, че ще напусна Парламента. (Ржкоплѣскания отъ земледѣлцитъ — крило „Врабча“) Това е истината, г-да! Който иска, нека вѣрва. И когато се обърна къмъ мене каза: „Вашата мама дружбашка, сукинсиновци“, азъ му казахъ: Не ви е срамъ, г-е! Това Парламентъ ли е? Той пакъ ми каза: „Сукинсиновци!“ Казахъ му: Тукъ ли е мѣсто за такива обръщения? И когато азъ му казахъ това, той стана и се хвърли да се бие. Другиятъ господинъ, Милю Милевъ, и той се намѣси.

Г. Чешмеджиевъ (с. д): (Къмъ министъръ С. Василевъ) Вашъ секретаръ е той.

Министъръ С. Василевъ: Той е народенъ представителъ, а не е мой секретаръ.

Г. Чешмеджиевъ (с. д): Вашъ секретаръ бѣше. (Възражения отъ сговориститъ)

И. Петровъ (д. сг): Кой провокира?

Г. Чешмеджиевъ (с. д): Вие.

Х. Баевъ (з. в): Г. г. народни представители! За мене не е важно...

И. Петровъ (д. сг): Безчестници! Вие провокирате. Продажници! И вие ще говорите тукъ за изборитъ!

Г. Чешмеджиевъ (с. д): Трѣбва да мълчишъ! Ти съ факшификации дойде тукъ!

И. Петровъ (д. сг): Ти съ г. министъръ Славейко Василевъ да нѣмашъ работа.

Г. Чешмеджиевъ (с. д): Частенъ секретаръ му е.

Министъръ С. Василевъ: (Маха ржка)

М. Лулчевъ (с. д): Какво искате да кажете? Заплашвате или що?

П. Анастасовъ (с. д): Министъръ! Не Ви е срамъ! Примѣръ на младите депутати давате!

Х. Баевъ (з. в): Г. г. народни представители! За мене не е важно какво правителственото болшинство ще направи съ господата, които предизвикаха скандала; за мене не е важно дали вие ще вземете санкции, дали ще наложите наказание; това не ме интересува. За мене е важно това, да се признае кой потъпква свободитъ на българския народенъ представителъ въ Парламента, кой се държи недостойно, кой предизвиква скандали и кой не дава възможностъ на народнитъ представители да изпълнятъ дълга си, такъвъ, какъвто го чувствуватъ, и такъвъ, какъвто сж имъ го възложили тѣхнитъ избиратели. (Ржкоплѣскания отъ лѣвицата)

К. Пастуховъ (с. д): И азъ искамъ думата.

Председателът: По този въпросъ другиму не давамъ думата.

К. Пастуховъ (с. д): (Говори нѣщо) (Тропане по банкитѣ отъ сговориститѣ. Шумъ)

Г. Марковъ (з. в): Г. Пастуховъ казва, че билъ нападнатъ отъ сѣция — Мило Милевъ

Председателъ: Г-да! Г. Пастуховъ се оплаква, че билъ нападнатъ. Бюрото такова нѣщо не е констатирало. Азъ не съмъ констатиралъ.

К. Пастуховъ (с. д): Тия господа (Сочи М. Милевъ и Б. Толевъ) отъ мене отидоха на Баева и азъ трѣбва да обясня това. Ще ми дадете думата за обяснение. (Тропане по банкитѣ отъ сговориститѣ) Можете да тропате до довечера, но азъ съмъ народенъ представителъ и искамъ думата за обяснение, да се оплача на г. председателя, че за пръвъ пътъ ми се случва мене да дойдатъ народни представители и да ме опитатъ да ме провокиратъ и да ми нанасятъ побой.

Отъ сговориститѣ: Е-е-е!

Председателъ: Кой бѣше този господинъ?

К. Пастуховъ (с. д): Именно, сега ще кажа. Азъ съмъ водилъ най-ожесточена борба въ дружбашко време, но никога отъ тая страна, отъ страна на болшинството нито ми се е тропало, нито нѣкой се е опитвалъ да си отмъсти върху мене. (Ръкоплѣскания отъ социалдемократитѣ. Тропане по банкитѣ отъ сговориститѣ) Не ме плашатъ тропанията. Вие сте длъжни да ме оставите да се изкажа.

Председателъ: Кажете кой Ви е нападналъ и кой Ви е провокиралъ?

К. Пастуховъ (с. д): Азъ ще Ви кажа, г. председателю.

И. Петровъ (д. сг): Недейте допуска да говори, г. председателю!

Председателъ: Г. Петровъ! Недейте се мѣси въ работата ми!

К. Пастуховъ (с. д): Не ми отнемайте думата, защото азъ имамъ начини да се изкажа. Не е пристойно за едно Народно събрание да лишава отъ думата когото и да било.

Председателъ: Г. Пастуховъ! Кажете, кой Ви е предизвикалъ?

Министър-председателъ А. Ляпчевъ: Г. Пастуховъ! Не смѣтате ли, че ще бѣде много по-добре, като се свърши единиятъ инцидентъ, после да се разгледа Вашиятъ?

К. Пастуховъ (с. д): Не смѣтамъ, защото нѣма да ми дадатъ думата.

Отъ сговориститѣ: А-а-а!

Министър-председателъ А. Ляпчевъ: Какъ нѣма да Ви дадатъ думата? Вие съ това само ще забъркате въпроса.

Председателъ: Кажете кой Ви е провокиралъ и ще накажемъ и него.

Министъръ А. Буровъ: Отдѣленъ случай е това.

К. Пастуховъ (с. д): Когато г. Кемилевъ говорѣше отъ трибуната и азъ се намѣсихъ. . .

И. Лѣкарски (д. сг): А защо се намѣси?

К. Пастуховъ (с. д): . . . съ апострофъ, за да опровергая нѣкои негови заключения като невѣрни, безъ да обръщамъ внимание на вашитѣ пресичания, стойки си тукъ, единъ господинъ съ черно палто, когото не познавамъ, а после му научихъ името, че билъ Милевъ, народенъ представителъ, върхлете върху мене като стрела, безъ да имамъ азъ съ него каквото и да било отношение и безъ да съмъ се обръщалъ съ нито една дума къмъ него, и почна да ме предизвиква. Отъ държането му видно бѣше, че той търсѣше случай да ме нападне.

Отъ сговориститѣ: А-а-а!

Председателъ: (Звъни)

К. Пастуховъ (с. д): Моля ви се. — Намѣси се тогава г. Сапунджиевъ, квесторътъ, и отстрани господина.

Министъръ Ц. Бобошевски: Намѣренията не се назоваватъ.

К. Пастуховъ (с. д): Азъ ще ви кажа какво е било намѣрението.

Министъръ Ц. Бобошевски: То е било опитъ за нападение, а не нападение!

К. Пастуховъ (с. д): Той се отстрани отъ мене, отиде въ центъра и тамъ се произведе скандалътъ, отъ което се заключава, че намѣрението е било въобще да се предизвика скандалъ и да се нанесатъ побоища. Може да не ви прави впечатление на васъ това — то е отдѣленъ въпросъ. Азъ се обръщамъ къмъ бюрото, не за да вземе то за този случай нѣкакви мѣрки, но да види що става въ Народното събрание. Отъ своя страна азъ издигамъ гласъ на протестъ противъ тѣзи безобразия, които се вършатъ въ Народното събрание (Тропане по банкитѣ отъ сговориститѣ)

Председателъ: Пазете си езика, г. Пастуховъ!

К. Пастуховъ (с. д): Тѣ не отговарятъ на помирителния духъ, който трѣбва да вѣе въ Народното събрание: че ние и вие еднакво право имаме да бѣдемъ народни представители; че вие нѣмате никакво предимство надъ насъ оппозицията, освѣнъ съ вашето право да гласувате мѣроприятия на правителството. Вие длъжите отношения на почитеностъ и нѣмате право, които и да било отъ вашата срѣда, да си служите съ подобни унижаващи явно Народното събрание мѣрки. (Тропане по банкитѣ отъ сговориститѣ)

Председателъ: Свършете, г. Пастуховъ.

К. Пастуховъ (с. д): Съ вашитѣ тропания вие искате да заглушите гласа на една оппозиция, която е събрала повече гласове, отколкото вие сте събрали.

Председателъ: (Звъни) Г. Пастуховъ! Нѣмате повече думата; седнете си на мѣстото. Чу Ви Събранието, сега ще пристѣпимъ къмъ ликвидирание на случката.

К. Пастуховъ (с. д): Може и да не ме изслушате.

И. Петровъ (д. сг): Само да прикриете вашата отговорност на провокатори, правите диверсии.

Председателъ: (Звъни) Моля Ви се, г. Пастуховъ.

Д. Нейковъ (с. д): (Къмъ сговориститѣ) Вие имате длъгъ да пазите приличие въ тази Камера, а самитѣ вие провокирате.

Председателъ: Г. г. народни представители! Случката съ г. Пастухова не е забелязана и не е констатирана отъ бюрото. Какви намѣрения е ималъ г. Мило Милевъ, когато е билъ при него, ние не знаемъ. Следователно, тукъ за инцидентъ не може да става и дума. Въпросътъ е за инцидента, който стана съ народния представителъ г. Баевъ.

Чухте обясненията на г. Толевъ. Г. Толевъ се провини, като посѣгна и удари г. Баева. Азъ ще приложя правилника. Налагамъ на г. Толевъ — по буква „в“ на чл. 70 отъ правилника за вътрешния редъ на Народното събрание — наказание изобличение, съ предупреждение, че при втори случай ще последва по-тежко наказание и съ предупреждение къмъ господата отъ лѣво да пазятъ реда.

Г. Марковъ (з. в): Явно пристрастие. Декларацията Ви е празна работа.

Председателъ: Азъ предлагамъ това наказание; направете предложение за по-тежко наказание, ще положа на гласуване предложението Ви. Правите ли предложение?

Г. Марковъ (з. в): Ние нѣма да правимъ предложение.

Г. Чешмеджиевъ (с. д): Правя предложение г. Толевъ да бѣде изключенъ за едно заседание.

И. Лъкарски (д. сг): Не може той да прави предложение, това е право на бюрото.

Председателят: Г. Чешмеджиев прави предложение да се изключи г. Толевъ за едно заседание.

Които приематъ това предложение, моля, да вдигнатъ ръжка. Менишество, не се приема.

Давамъ 5 минути отидихъ.

(Следъ отидихъ)

Председателят: (Звъни) Г-да! Заседанието продължава.

Г. Томовъ е поискалъ думата за лично обяснение по поводъ речта на г. Кемилева.

Имате думата, г. Томовъ.

К. Томовъ (з): (Отъ трибуната) Г. г. народни представители! Отъ досега изказалитъ се оратори по отговора на тронното слово въ миналитъ заседания пролича, че наистина се има желание да се хвърли една забравя на миналото, за да се потушатъ страстите и да изчезне оня антагонизъмъ, който днесъ разделя българския народъ на враждующи помежду си лагери, за да може да настане успокоение, едно омиротворение въ страната и да се отдаде, както правителството, както народното представителство, така и цѣлиятъ български народъ на творческа работа. Но отъ това, което стана въ днешното заседание, отъ тѣзи инциденти, които станаха, и отъ онази аргументация, съ която си служатъ нѣкои народни представители, се видѣ, че наистина само ще приказваме за омиротворение, че ние само ще го желаемъ, а ще търсимъ поводи, ще търсимъ моменти да проявимъ своя антагонизъмъ, да проявимъ своята злоба.

Първото нѣщо, което ще отбележа, което ми направи впечатление и което, вѣрвамъ, е направило впечатление на всички г. г. народни представители, то е, че народниятъ представител г. Кемилевъ, за да се подкрепи въ своитъ доводи, чете известни документи, които сѣ оригинални документи, вземени отъ респективнитъ министерства. Това показва, че хората на властващата партия днесъ могатъ спокойно и свободно да разполагатъ съ архивитъ на държавнитъ учреждения, да ги носятъ въ своитъ папки където имъ трѣбва, било въ Народното събрание, било на публично събрание въ с. Голъ-Туанъ напр.

Министъръ Ц. Бобошевски: Народниятъ представител има право на достѣпъ въ учрежденията.

К. Томовъ (з): Г. Кемилевъ искаше да изнесе едно голѣмо престѣпление, извършено отъ менъ въ миналото като воененъ министъръ — че съ нѣкаква шифрована телеграма е наредено отъ военния министъръ да се раздаватъ въ Търново пушки. Тази легенда се поддържа отъ 9 юний насамъ.

Нѣкой отъ сговориститъ: Това легенда ли е?

К. Томовъ (з): Моля ви се, г-да, изслушайте ме. — . . . тя се пише въ вестници, и когато ще се каже нѣщо за тогавашния воененъ министъръ Томовъ, казва се: "Той ли? Той, който заповѣда да се дадатъ пушките въ Търново, за да се избиятъ блокарскитъ водители и блокаритъ, събрани тамъ на събрание!"

Г. г. народни представители! Въ моя характеръ е да не опровергавамъ обвиненията, които се сипятъ противъ мене, защото, когато човѣкъ се мъчи да вдига гюрултия около себе си, да се оправдава, показва, че все ще има нѣщо чурк, което той се мъчи да отстрани. Нѣма никакви оригинални документи, съ които да може да се установи, че тогавашниятъ воененъ министъръ Томовъ е заповѣдалъ раздаване на орѣжие въ Търново. Случаятъ е другъ, г. г. народни представители. Вамъ е известно, че поради мирния договоръ България остана безъ здрава охрана на своитъ граници. Министерскиятъ съветъ, въ който участваха представители не само на Земледѣлския съюзъ, а и на други партии, презъ време на коалиционния кабинетъ още, взе решение, което азъ заварихъ въ действие, че за охрана на нашитъ граници може да се въоръжава и мѣстното население на 15 км. отъ границата, за да може да се подкрепи тънката верига отъ погранични войници.

Г. Поповъ (д. сг): Ами Търново къде е?

К. Томовъ (з): Моля Ви се, да се изслушваме. — Тази грижа бѣше възложена на Министерството на вътрешнитъ работи, и имайки честта да бѣда и министъръ на вътрешнитъ работи, не единъ път, съ съдействието на респективнитъ органи отъ Министерството на войната, се е прибѣгвало до помощта на това население. Министърътъ на вътрешнитъ работи бѣше компетентенъ въ това отношение, той разполагаше съ това население и той определяше къде трѣбва то да бѣде подготвено въ случай на нужда. Най-много това се налагаше за нашата южна граница, която въ онова време, си спомняте, често пъти бѣше преминавана отъ разбойнически банди, които нападаха нашето мирно население и откарваха стадата му отъ тѣхъ границата. Това е ставало не единъ път, не два пъти, и затова се е прибѣгвало къмъ помощта на населението. Когато бѣхъ воененъ министъръ, въ Министерството на войната постѣпи писмо отъ Вътрешното министерство, съ което искаше да му се отпуснатъ 5.000 пушки за нуждитъ на Вътрешното министерство. Постѣпи писмо и отъ Министерството на финанситъ да му се отпуснатъ 2.000 пушки за нуждитъ на финансовитъ органи по митницитъ.

Г. Поповъ (д. сг): Въ Търново!

С. Мошановъ (д. сг): Какъвъ цинизъмъ: 200 души митнически стражари, а 2.000 пушки се искатъ!

К. Томовъ (з): Постѣпи писмо отъ Министерството на търговията, промишлеността и труда. . .

Министъръ Ц. Бобошевски: За какво?

К. Томовъ (з): Та Вие, г. министре, днесъ искате ли охрана на мина "Перникъ"?

Министъръ Ц. Бобошевски: 25 души.

К. Томовъ (з): Постѣпи специално искане за охраната на мина "Перникъ". Вие знаете, г. министре на търговията, — а бихъ се позовалъ и на г. министра на съобщенията, който въ това време бѣше натоваренъ съ една голѣма и отговорна длѣжностъ — какъвъ вътрешенъ кипезъ живѣше нашата страна тогава и съ какво бдение всѣки единъ министъръ трѣбваше да наблюдава своето ведомство.

Нѣкой отъ сговориститъ: Да раздава орѣжие!

К. Томовъ (з): И на васъ ви раздадохъ следъ 9 юний.

С. Мошановъ (д. сг): Срещу конспираторитъ, за да запазимъ държавата, а не срещу нея.

Председателят: Изтече Ви времето, г. Томовъ.

К. Томовъ (з): Венниятъ министъръ е резюлиралъ тия писма и ги е препратилъ на началника на артилерията да ги изпѣлни. Телеграмитъ, за които ви говори г. Кемилевъ, сѣ дадени отъ помощникъ началника на артилерията по негова собствена инициатива, и изпълнявайки искането на Министерството на вътрешнитъ работи. Съ тѣзи телеграми се е давало нареждане отъ къде да се дадатъ пушките. Какво е причѣмъ въ това военниятъ министъръ?

Отъ сговориститъ: Ей-й-й!

К. Томовъ (з): Ако нѣкой отъ вашитъ министри се отнесе къмъ друго нѣкое министерство за известна услуга, последниятъ ще му откаже ли? Ще държите ли отговоренъ министра, ако орѣжието, което той е наредилъ да отпусне по изискването на друго едно министерство, се е използвало за други цели?

Д. Яневъ (д. сг): Муравиевъ се подсмива.

К. Томовъ (з): Г. г. народни представители! Недейте приказва току така. Документитъ, съ които искате да си ползвате, сѣ налице и всѣки отъ васъ може да ги провери.

Нѣкой отъ сговориститъ: Единъ воененъ министъръ, който не може да разбере за каква целъ е било това орѣжие, е недостоеенъ воененъ министъръ.

К. Томовъ (з): За достойнство и недостойнство не можемъ да говоримъ, г. народенъ представителю,

Сжщият сговористъ: Шомъ като военниятъ министъръ не знае какво става въ Военното министерство, той е недостоенъ.

К. Томовъ (з): ... защото има дѣла, извършени по отношение на орѣжното презъ режима на земледѣлското управление, за които ми се струва — поменахъ и по-рано — че не трѣбва да говоримъ (Рѣкопльскания отъ земледѣлцитѣ).

Сжщият сговористъ: Защо тогава говорите. Мълчете, ако сте българинъ.

К. Томовъ (з): Именно за това апелирамъ къмъ васъ: да бждемъ наистина патриоти и достойни отечествоспасители, ва каквито се бие по гърдитѣ, че сте само вие. Кажете, г. г. народни представители, съ тѣзи 5 хиляди пушки, за които говорите, колко хиляди души се избиха?

Министъръ Ц. Бобошевски: Седемъ души.

К. Томовъ (з): Седемъ души, г. министре, а въ друго време, въ единъ само градъ се убиха не седемъ, а седемъ пѣти по седемъ.

С. Мошановъ (д. сг): Барикада срещу барикада, пушка срещу пушка, а не гола рѣка срещу пушка, правокаторъ такъв! И Вие сте били министъръ на тази страна! Какъ можете да говорите така?

К. Томовъ (з): Нѣкои мои другари, като чува вчерашната ми речъ, ме обвиниха, че съмъ билъ много мелаимъ. Азъ казахъ, че ние ще трѣбва да се отърсимъ отъ страститѣ, че трѣбва да туримъ наистина забрѣва на миналото, защото има хора, които не сѣ паднали само отъ пушка срещу пушка. Ако отидемъ въ окръжнитѣ сѣдилища, ще намѣримъ решения, отъ които се вижда, че има хора загинали не въ борба на пушка срещу пушка.

Ц. Бръшляновъ (д. сг): Загинали въ гражданската война.

К. Томовъ (з): Да, загинали въ гражданската война, но вие ще признаете, че гражданската война продължава.

Д. Бошнаковъ (д. сг): Въ Горна-Орѣховица Вие предводителствувахте шайкитѣ. Азъ Ви видѣхъ.

Министъръ Ц. Бобошевски: Съ Райко Даскаловъ бѣхте.

С. Мошановъ (д. сг): Съ Райко Даскаловъ бѣхте въ единъ автомобилъ.

Министъръ Ц. Бобошевски: Вие влѣзохте въ Горна-Орѣховица начело съ ордитѣ на Райко Даскаловъ. Азъ Ви видѣхъ.

К. Томовъ (з): Азъ дѣла да изблича всички онѣзи г-да, които твърдятъ, че лично азъ съмъ билъ въ Горна-Орѣховица. Азъ бѣхъ въ Търново, а не въ Горна-Орѣховица.

Т. Кънчевъ (д. сг): На 16 септември Вие бѣхте тамъ.

Р. Маджаровъ (д. сг): Вие, г. Томовъ, пѣтувахте отъ София до Търново съ сжщия тренъ, съ който пѣтувахъ азъ.

К. Томовъ (з): Да.

Р. Маджаровъ (д. сг): Вие ще си спомните, че още на Пѣвненската гара се опитаха да ме изнудятъ и биха Асенъ Милчевъ, а вие гледахте отъ прозореца и се смѣхте. Вие ще си спомните, че бѣхте блокирани на гара Трифоново, и когато пристигнахме на гара Горна-Орѣховица и дойде шумениятъ тренъ, съ пушки гърмѣха. Ние бѣхме заключени въ трѣна. И Вие спѣхте, когато ставахъ първитѣ голѣми издевателства, въ Горна-Орѣховица, преди да пристигнатъ водителитѣ на блока.

Д. Кьорчевъ (нац. л): Защо ги амнистирахте?

Р. Маджаровъ (д. сг): Г. Кьорчевъ, азъ ги амнистирахъ, понеже съмъ политически човѣкъ на забравата, а не на спомена отъ убийствата.

К. Томовъ (з): Така, г. Маджаровъ.

Р. Маджаровъ (д. сг): Азъ ги амнистирахъ и не съжалявамъ. Но какво е Вашето мнение, г. Кьорчевъ, ще искаме да го чуя отъ трибуната.

Т. Кънчевъ (д. сг): На 16 септември сутринта въ Търново, когато биеха мене, г. Хредопановъ и други наши приятели, Вие бѣхте тамъ, господине, въ Вашия вагонъ, и се подсмивахте заедно съ Минчо Дилиановъ.

Р. Маджаровъ (д. сг): Когато пристигнахме на търновската гара и почнаха да ни прибиратъ, Вие бѣхте тамъ. Ние всички вървѣхме. Военниятъ почнаха да ни претърсватъ. Най-напредъ претърсиха г. Апостолъ Урумовъ, бившия народенъ представителъ. Позната софийска стража ме пушна безъ да ме претърсва и бѣхъ предупреденъ, че утре ще има кланета. Нима като воененъ министъръ Вие не знаехте, че се изпраща отъ Шуменския гарнизонъ въ Търново орѣжие? Нима не знаехте, че отъ ловченския гарнизонъ бѣха вдигнати пушкитѣ и занесени въ Търново, кждето нѣма никаква митница? Та нима вие не знаете, че въ Търново офицеритѣ казваха — увѣренъ съмъ, че Ви е казано, и свидетелъ на това е сегашниятъ народенъ представител г. Борисъ Павловъ — че се разиграва едно юдинско хоро и утре ще бждемъ бити? Нима вие не знаете, че бѣха убити 7 души? Не може така да се говори!

Д-ръ Й. Фаленхехтъ (д. сг): Когато убиха тия 7 души, гражданска ли война имаше?

Р. Маджаровъ (д. сг): Когато ще говорите, Вие ще трѣбва да правите разумна политическа защита на българската държава. Недейте се връща, много пѣти съмъ го казвалъ на Васъ лично, къмъ това, което се мрази днесъ. Та нима вие като държавникъ констатирахте вчерѣ и вчерѣ, че сѣ ставали тия работи, че българската държава е дала жертви? Защо говорите за случайнитѣ жертви (Рѣкопльскания отъ сговориститѣ) на гражданската война, жертви отъ срѣдата на тия, които служеха на чужди държави и днесъ имъ служатъ още и взематъ чуждо злато? (Рѣкопльскания отъ сговориститѣ и викове „позоръ“!)

К. Кънчевъ (д. сг): Г. Томовъ! Вие трѣбва да кажете истината предъ Народното събрание и въ лицето на Народното събрание предъ българския народъ. Вие твърдите ли, г. Томовъ, положително, че не сте били начело на тѣлпата въ Търново?

Министъръ Ц. Бобошевски: Бѣше.

К. Кънчевъ (д. сг): Познавате ли ме?

К. Томовъ (з): Да, познавамъ Ви.

К. Кънчевъ (д. сг): Помните ли, че азъ бѣхъ лицето, което като парламентаръ отъ страна на блока преговаряхъ съ Васъ.

К. Томовъ (з): Вие вземахте моя автомобилъ и отидохте на гарата, за да наредите да се оттеглятъ блокаритѣ, за да не станатъ инциденти.

К. Кънчевъ (д. сг): Помните ли, че поехте тържественъ ангажментъ да задържите вашата освиерѣла тѣлпа долу предъ чешмата? Вие казахте: „Да бждатъ спокойни господата, ние ще задържимъ тѣлпата и нѣма да я пуснемъ“. Азъ изказахъ опасението, че ако я пуснете, тя ще излѣзе на върха и ще почне да стреля върху обезоръженитѣ наши другари. Както и стана. Вие казахте: „Бързайте, спокойно отстъпете, азъ нѣма да я пушна“. Но какво стана следъ това? Едва заминахъ съ моитѣ другари съ Вашия автомобилъ — азъ на лѣвото стѣпало на автомобила, а поручикъ Радевъ на дѣсното — за да предадемъ бързо постигнатото съ Васъ съглашение и Вашитѣ разпорѣждания, а именно да отстъпи незабавно нашата колона къмъ тренетѣ, които ще бждатъ готови докато слѣземъ ние долу. Вие прѣснахте вашата освиерѣла тѣлпа и тя почна да стреля. И жертвитѣ се дадоха. Вие бѣхте начело на тази тѣлпа. Вие или показяхте Вашето безсилие, че не сте въ състояние да я осмириете, да я обуздате, или я пуснахте умишлено и преднамѣрно да избие блокаритѣ. Това сѣ факти, Вие съ нищо не можете да се

оправдаете. Тамъ имаше и войска — и пехота и ескадронъ.

Министъръ Ц. Бобошевски: Съ неговия автомобилъ вие избѣгахме.

Д. Кьорчевъ (нац. л): Стига! Малко ли си отплатихте за това! Бждете и политици!

Председателътъ: (Звъни)

К. Томовъ (з): Г. г. народни представители! Необходимо е по тия прословути Търновски събития да се дадатъ обстойни обяснения отъ дветъ страни, за да може най-сетне да се хвърли една свѣтлина за отговорността, които трѣбва да понесатъ едниятъ и другитъ.

Д. Кьорчевъ (нац. л): Тѣ сж свършени работи, оставете ги!

С. Савовъ (д. сг): По Ваша заповѣдъ ни биха. Какво разправяшъ, слѣзъ отъ тамъ! Не те е срамъ, скотъ!

Отъ опозицията: А-а-а!

С. Савовъ (д. сг): Изкубаха ми брадата, смазаха кокалитъ ми! И има смѣлостъ този типъ да стои сега тамъ! Долу ти казвамъ азъ отъ името на народа. (Ржкоплѣскания отъ сговориститѣ) И ти имашъ тупето да приказвашъ! Този карагьозчия играеше въ Търново и Горна-Орѣховица като маймуна на вжже. Долу, скотъ ниединъ!

Председателътъ: Нѣмате думата, г. Савовъ.

С. Савовъ (д. сг): Този скотъ, г. председателю, не трѣбва да говори.

К. Томовъ (з): По този пжтъ ли ще вървимъ къмъ омиротворение? Нека се подчертае това!

Нѣкой отъ сговориститѣ: Откажете се да говорите сега. Вие преливате чашата.

К. Томовъ (з): Не по този пжтъ ще вървимъ къмъ омиротворение, г-да! Вчера азъ казахъ, повтарямъ го и сега, ще го кажа и утре: ако наистина ние искрено сме сложили черната завеса на забравата надъ миналото и сме отправили своитѣ погледи къмъ бждещето, дайте помалко да възбуждаме своитѣ страсти съ това минало.

С. Савовъ (д. сг): Скотъ, не ми позволи да се кача на трена и още имашъ тупето да говоришъ!

Председателътъ: Моля, г-да, пазете редъ, недейте го нарушава. Вие, г. Савовъ, трѣбва да го пазите, вие сте квесторъ.

С. Савовъ (д. сг): Да слѣзе, г. председателю!

Председателътъ: То е моя работа.

С. Савовъ (д. сг): Азъ се оплакахъ на прокурора въ Шуменъ. Този скотъ не може да лъже Народното събрание.

К. Томовъ (з): Нека се запишатъ точно думитѣ на г. квестора, съ които той се обръща къмъ единъ народенъ представителъ, за да бждатъ тия думи гордостъ и честь на парламентарното болшинство.

Нѣкой отъ сговориститѣ: Ама и Вашитѣ да се запишатъ.

К. Томовъ (з): Да, и моитѣ.

Председателътъ: Моля, завършете, г. Томовъ.

К. Томовъ (з): Ще заключа. Не по този пжтъ ще вървимъ къмъ омиротворение, г. г. народни представители. Можемъ да апелираме за омиротворение, но когато сме дошли тукъ съ тѣзи страсти, съ това възбуждение, бждете увѣрени, че съ своята дейностъ нѣма да допринесемъ за това омиротворение. А ако вие ни отречете правото да

бждемъ полезни на тоя народъ, поне вие му бждете полезни съ вашето великодушие.

Отъ сговориститѣ: А-а-а!

К. Томовъ (з): Съ вашата търпимостъ, съ вашата готовностъ да прощавате. Но държането, което имате, показва, че подъ думитѣ, които лансирате, не се крие истината. Вие оставате все съ онова чувство на възбужденостъ, съ онова желание за мѣстъ, което и въ днешното заседание се прояви спрямо единъ народенъ представителъ. Вървете по този пжтъ, г-да, но той не е пжтътъ на България! Вие по този пжтъ нѣма да ѝ служите.

Г. Поповъ (д. сг): Вие трѣбва да бждете обвиняемъ, а не обвинителъ.

К. Томовъ (з): Който е по-чистъ отъ мене, нека пръвъ хвърли камъкъ върху мене. Я да го видя! (Ржкоплѣскания отъ земледѣлцитѣ. Възражения отъ сговориститѣ)

С. Мошановъ (д. сг): Вие, като бившъ воененъ министъръ, когато държахте въ ржцетѣ си честната българска войска, не си послужихте съ нея, за да спасите честта на България, а оставихте предъ ваши очи да се обидатъ български началници. И ти искашъ да играешъ ролята на обвинителъ!

Председателътъ: Има думата народниятъ представителъ г. Никола Кемилевъ.

Н. Кемилевъ (д. сг): (Отъ трибуната) Г. г. народни представители! Вземахъ думата, за да кажа на г. Коста Томовъ, че никой не желае да фалшифицира документи, че никой не е съобщилъ нѣщо невѣрно, както и да му кажа още, че той не се намира тукъ предъ едно събрание, което да не знае какво е станало. На 13 септемврий 1922 г., въ 3 ч. следъ пладне, се получава първата заповѣдъ до 5-та дружина да се взематъ пушкитѣ на войницитѣ не за митническата стража, защото Русе е митнически пунктъ, а за да се изпратятъ въ Търново по специаленъ човѣкъ, който ще се държи отговоренъ, ако пушкитѣ не се изпратятъ тамъ. На 14 септемврий се получава нова телеграма отъ военния министъръ до началника на гарнизона: пушкитѣ ще ги предадете на Кюрпановъ, довѣреното лице на Министерството на вътрешнитѣ работи. На 17 септемврий 1922 г. министъръ Коста Томовъ е въ Търново. Той присѣдствува тамъ. Оржжието се разграбва, разбиватъ се два склада съ патрони. Той има на разположение една пехотна дружина и една картечна рота.

И. Хрелопановъ (д. сг): И единъ ескадронъ кавалерия.

Н. Кемилевъ (д. сг): Зная. Ескадронътъ бѣше около града. Иде тълпа, която нѣма оржжие. Твърдя ви съ положителностъ, че никакво население около границата, никакви ядра не сж били въоръжавани, за да помагатъ на стражата, защото цѣлата тълпа отъ „цвеклопроизводители“, които се върнаха въ Русе, нѣмаше нито една пушка. А тия хора бѣха събрани отъ граничните пунктове: Разградско, Русенско, Балсунарско и Кеманларско. Азъ бѣхъ свидетелъ и видѣхъ тая работа.

К. Лулчевъ (с. д): Вие какво правѣхте въ Търново?

Н. Кемилевъ (д. сг): Азъ бѣхъ въ Търново и се връщахъ.

Нѣкой отъ националь-либералитѣ: Ти бѣше тогава нашъ партизанинъ.

Н. Кемилевъ (д. сг): Вѣрно е, тогава като националь-либералъ организирахъ гражданската отбрана на Русе...

Сжщиятъ националь-либералъ: Значи, не бѣхте сговористъ.

Н. Кемилевъ (д. сг): ... защото телеграмата гласѣше, че бѣши тълпи, въоръжени, идатъ да разграбятъ града Русе. Недейте ме прекѣсва, нѣма да ме смутите.

Сжщиятъ националь-либералъ: Значи, тогава не сте били съ блока.

Н. Кемилевъ (д. сг): Азъ се махнахъ отъ вашата партия. Ако искате, ще Ви кажа защо се махнахъ. И други се махнаха.

И когато, г. г. народни представители, единъ воененъ министъръ има нарѣзка въоръжена военна сила и вижда безпомощното положение на цѣта на българската интеллигенция и на българския политически животъ въ казармитѣ, когато вижда тия първи хора обезобразени, охулени, оплоти и когато офицерътъ го пита: „Ако тая тѣлпа нахлуде тукъ и разграби орѣжието, какво да правимъ, г. министре?“, тогава той, г. министърътъ на войната, отговори: „Срещу народъ не се стреля!“ Кой народъ?

К. Томовъ (з): Туй не е вѣрно.

Н. Кемилевъ (д. сг): Вѣрно е. Вие лъжете позорно! Писмена заповѣдъ има, Вие я издадохте, а следъ това я скъсахте, защото сте подлецъ.

Отъ сговориститѣ: Вѣрно! (Ржкоплѣскания)

Н. Кемилевъ (д. сг): Малка Българийо! Дотамъ стигна, той да ти бѣде воененъ министъръ!

К. Томовъ (з): Тукъ има стари дейци народни представители, които могатъ да свидетелствуватъ, че азъ дадохъ охрана и не оставихъ тѣлпата да произволничи.

Н. Кемилевъ (д. сг): Когато, г. г. народни представители, единъ господинъ въ едно тъмно време се е издигналъ до най-отговорния постъ — воененъ министъръ на България — и е билъ съ пораженски чувства и желанія, да предвожда тѣлпи срещу българския народъ, азъ му отказвамъ правото да говори за примирение и миръ, защото и днесъ лъже, както вчера лъжеше въ Търново. Това не е министъръ, г-да. (Ржкоплѣскания отъ сговориститѣ) Това сте Вие — лъжецъ! Жалко, че се издигнахте до поста воененъ министъръ!

И. Лѣкарски (д. сг): (Къмъ К. Томовъ) Вашитѣ другари, които трѣбваше да носятъ отговорностъ, сега се подсмиватъ. Вижете ги!

Председателътъ: Г-да! Часътъ е 20 безъ петъ минути. Поради напредналото време, вдигамъ заседанието за утре, съ сѣщия дневенъ редъ.

(Вдигнато въ 19 ч. 55 м.)

Председателъ: АЛ. Ц. ЦАНКОВЪ

Допредседателъ: Д-ръ Б. ВАЗОВЪ

Секретаръ: В. ДАСКАЛОВЪ

Началникъ на стенографското отдѣление: Д. АНТОНОВЪ

СЪДЪРЖАНИЕ

Отр.		
	Отпуски, разрешени на народнитѣ представители:	
	Еню Колевъ, Панайотъ Тинчевъ Калчевъ и	
	Стефанъ Бояджиевъ	81
	Законопроектъ за горската стража (Трето четене) . .	81
	Проектъ за отговоръ на тронното слово (Продълже-	
	ние разискванията)	81
	Случки. Сбиване между народнитѣ представители	
	Борисъ Толевъ и Христо Баевъ	91
	Лично обяснение между народнитѣ представители	
	Борисъ Толевъ и Христо Баевъ по горния ин-	
	цидентъ	94

Отр.		
	Налагане наказание на народния представителъ	
	Борисъ Толевъ изобличение по поводъ сѣщия	
	инцидентъ	96
	Лично обяснение на народния представителъ Кон-	
	стантинъ Томовъ по поводъ четената отъ на-	
	родния представителъ Н. Кемилевъ шифрована	
	телеграма, че като воененъ министъръ К. То-	
	мовъ е заповѣдалъ раздаване орѣжие въ	
	гр. Търново преди 17 септемврий 1922 г.	96
	Дневенъ редъ за следующето заседание	99